

אֵלֵינוּ יְדָרִים שְׁאֵדָם אֹכֵל פְּרוּתֵיהֶם בְּעוֹלָם הָזֶה וְהִסְתְּרוּ מִצֵּמַת לֵן לְשׁוֹלֵם הַכֹּפֶא
וְתִלְמוּד תּוֹרָה בְּנֶגֶד בָּלֵם

לזכר ולעילוי נשמת רבי יהושע השי"ר רייזמן ז"ל, נלב"ע י' בטבת תשס"ט, ת.נ.צ.ב.ה.

בענין

חשמל בתורת נר

בהדלקת נר שבת, נר הבדלה, נר חנוכה, נר נשמה ובדיקת חמץ

לעילוי נשמת

ראש משפחתנו היקר, מאחרוני ניצולי השואה
הר"ר **צבי זאב** (הרש"ל) בן הר"ר חיים **פינק** ז"ל
מאנטוורפן - בלגיה

נעים זמירות ישראל, אוהב ישראל, עם ישראל וארץ ישראל בכל נפשו ומאודו
נלב"ע י"א שבט תשע"ד

★ ★ ★

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח על ידי בנו הר"ר **חיים פינק** הי"ו, תל אביב
במלאת השלושים לפטירתו

שיעור רצ

• שנה ישיית •

שנת ה'תשע"ד

חשמל – בתורת נר

בהדלקת נר שבת, נר הבדלה, נר חנוכה, נר נשמה ובבדיקת חמץ

- א. בכמה מצוות התלויות בנר, דנו אחרונים אם נורת חשמל דינה כנר, או לא.
- כי אין נר אלא כשמש בוערת בו, והחוט הלוהט שבנורה אינו חשוב **אש**.
 - משום שאין נר אלא כשיש בו **שמן ופתילה**.
 - בהדלקת נורת חשמל לכאורה אין **"מעשה הדלקה"** של המדליק.
- ב. ובכלל זה צ"ע האם יש הבדל בין הדלקת נורה הדולקת באמצעות חשמל המיוצר בתחנת כח, להדלקת נורה הדולקת באמצעות מצבר או פנס.
- ג. דברי הפוסקים האם הדלקת חשמל בשבת אסורה מדאורייתא, והרי **כיבוי** גחלת מתכת **אסור מדרבנן**, כדין "מלאכה שאינה צריכה לגופה".
- ד. הדלקת חשמל - מעשה הבערה **בירים** או ב"גרמא" בעלמא.
- ה. דברי הפוסקים האם ניתן **לקיים מצוות ב"גרמא"**.
- • •
- ו. **נר שבת** - הנדון תלוי גם במחלוקת הראשונים האם גדר המצוה **"להדליק"** נר לכבוד שבת, או די ב"נר דלוק" לכבוד שבת. הנר לכאורה נחשב **"אבוקה"**.
- הדלקת נורה פלואורסנטית. הדלקת נרות במקום המואר באור החשמל.
- ז. **נר הבדלה** - האם ניתן לברך על אור החשמל "בורא מאורי האש", מאחר ואין זו **שלהבת** או שאין זו **אש המכלה חומר דולק** ["מאורי האש" - ברכת "שבח" או "נהנין"]. ההדלקה נחשבת כנר הנמצא בתוך **"אספקלריא"** שאין מברכים עליו.
- ח. ברכה על נר שבת והבדלה מחשמל המיוצר על ידי חילול שבת של יהודים.
- ט. **נר חנוכה** - לכאורה אין **שמן, פתילה, ושלהבת** [דבר של ממש הבער] - בדומה למנורה שהודלקה בבית המקדש. צריך לתת שמן **"שיעור הדלקה"**, ובנורת חשמל אין זרם למשך זמן ההדלקה, כי החשמל נוצר בכל רגע בתחנת הכח.
- י. **בדיקת חמץ** - באמצעות אור החשמל או פנס חשמלי **בברכה**. האם חובה לכבות את החשמל בשעת בדיקת החמץ לאור הנר.
- יא. **נר נשמה** - בהדלקת נר שיש בו שמן ופתילה בלבד, או גם בהדלקת נר חשמל.
- יב. **נר למאור בבית הכנסת** - הנודר נרות האם יוצא ידי חובה בחשמל [האם יש הבדל בין "נר תמיד" זכר למנורה שבמקדש, לשאר נרות שעיקרם להאיר למתפללים].
- יג. **מנורת חשמל בעלת שבעה קנים** - האם אסור לעשותה כדין כלי המשכן בתבניתם.

הקדמה

הנושא של חשמל בהלכה מיוחד הוא במינו, מכיון שאין עליו דיון ישיר בתלמוד ובראשונים. הדיון ההלכתי בענין מקיף זה, התחיל דק לפני קצת יותר ממאה שנה, כי רק אז החלה להתפתח הטכנולוגיה של החשמל ונוצרו מכשירים שימושיים רבים הפועלים בכח החשמל, ויחד עמהם התחילו להופיע השאלות והבעיות ההלכתיות בקשר למכשירים חשמליים שונים.

השאלות הראשונות היו בדבר שימוש בשבת בטלגרף ובטלפון, ובהדלקת נורה חשמלית וכיבוייה, ואם מצה שנילושה במכונה חשמלית יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה, ואם אפשר לצאת ידי חובת שמיעת קול שופר על ידי הטלפון. במשך הזמן רבו הדיונים בעניני חשמל, והם נפוצים כעת בחלק ניכר מספרי השאלות והתשובות. בכמה ספרים נתייחדו מדורים נפרדים לדיונים סביב לחשמל, ואף חוברו ספרים מיוחדים שמקדשים בשלמותם לנושא זה.

התיאוריה המקובלת בזמנינו להסביר את מהות החשמל היא זו: בגרעין האטום של כל חומר מצויים חלקיקים טעונים חשמל חיובי והם נקראים פרוטונים, וסביב הגרעין מסתובבים חלקיקים אחרים הנקראים אלקטרונים והם טעונים מטען חשמלי שלילי. מספר הפרוטונים ומספר האלקטרונים שבכל אטום שווה, והם מאזנים אלו את אלו ולפיכך האטום כלפי חוץ הוא ניטראלי, כלומר אנו רואים אותו כאילו אין בו מטען חשמלי כל שהוא. כאשר אטום מפסיד אלקטרון הוא נטען חיובית, וכשהוא קולט אלקטרון הוא נטען שלילית.

חיכוך מוט הזכוכית במשי מפר את האיזון החשמלי שבהם: הוא מעביר אלקטרונים מן הזכוכית למשי, ועל ידי כך מוטען המוט במטען חיובי, שכן מספר הפרוטונים שבו רב ממספר האלקטרונים, ואילו המשי מוטען מטען שלילי, שכן יש עודף במספר האלקטרונים שבו. הטענתו של גוף במטען חשמלי אין משמעותו יצירת מטען חשמלי, אלא הפרדה בין שני המטענים הקיימים ואגירתם בנפרד.

כשגוף טעון מטען חשמלי נוגע בגוף אחד שאינו טעון והוא עשוי חומר המוליך חשמל — היינו חומר שתכונתו לאפשר העברת אלקטרונים דרכו — מתפזר המטען החשמלי בשני הגופים. אם גוף הטעון מטען שלילי נוגע בגוף הטעון מטען חיובי, עוברים האלקטרונים לגוף האחר, ואם מספר המטענים השליליים שווה למספר המטענים החיוביים, שניהם מתאזנים, כלומר שני הגופים הופכים להיות ניטראליים.

ב. זרם חשמלי. זרם חשמלי יכול להוצר על ידי סוללה חשמלית. לסוללה שני קטבים חיצוניים, את האחד רגילים לסמן בסימן שלילי ואת האחר בסימן חיובי. כאשר מחברים תייל מוליך חשמל בין שני הקטבים זורמים אלקטרונים מן הקוטב השלילי דרך התייל אל הקוטב החיובי, ובתוך הסוללה הם זורמים מן הקוטב החיובי אל השלילי, וחוזר חלילה, וכך זורם זרם החשמל במעגל סגור. כאשר המעגל אינו סגור, היינו כשאין חיבור בין הקטבים מחוץ לסוללה, אין זרימת חשמל.

כמו כן נוצר זרם חשמל על ידי גנרטור. הגנרטור מבוסס על העיקרון הבא: כאשר מסובבים לולאת תייל, העשויה מחומר מוליך, בין שני קטביו של מגנט, ושני קצות התייל מחוברים למעגל סגור, נוצר בתייל זרם חשמלי.

ד. ההשלכות ההלכתיות של מהות הזרם החשמלי. לגבי הבעיות ההלכתיות של זרם החשמל והמכשירים החשמליים, חשובה מאד ההבנה של מהות החשמל, וההגדרה ההלכתית של תהליך היווצרות הזרם החשמלי. לדוגמא: חידושו של בעל החזון איש שחיבור מעגל חשמלי בשבת יש בו משום מלאכת בונה, מבוסס — בין השאר — על הטענה שחיבור החוט לזרם החשמל מעורר כחות חשמליים המוטבעים בחוט עצמו, והחוט נותן חלקו בזרם, ולפיכך דנים את מחבר המעגל כנותן צורה לחומר. וכן מצינו שיש שכתבו בטעם הסוברים שאין בחיבור מעגל חשמלי משום בונה, לפי שלדעתם אין הכנסת זרם לחוטים כנתינת צורה לחומר אלא כהוספת מים לצינור מלא מים, שכן הזרם הזורם בחוט נובע ממה שהאלקטרונים הבאים ממקור הזרם "דוחפים" את האלקטרונים שבחוט לזרום, ואין מהות החוט עצמו משתנה על ידי זרם החשמל. וכן הדיון אם פעולת הכח החשמלי נחשב כאילו נעשית על ידי האדם שהפעיל את הכח החשמלי¹⁰, קשור להבנת מהות הזרם החשמלי. וכן הדיון אם המדליק נורת להט גז¹¹ כמבעיר¹², קשור, בין השאר, להבנת מהות התחממות החוט על ידי הזרם¹³.

עם זאת יש להדגיש מה שכתב הרב שלמה זלמן אויערבך, שאין להתחשב עם דברים שאין חושי האדם מרגישים אותם¹⁴, ודיני ההלכה נקבעים בדרך כלל על פי מראה עינינו, ולכן אף על פי שבנורת להט אין הזרם עצמו דולק ובוועד, אלא הוא מחמם את החוט שבנורה על ידי חיכוך האלקטרונים בחוט¹⁵, והיה מקום ליומר שהמנתק את הזרם מהנורה אינו כמוציא גחלת של מתכת מתוך האש ומכבה אותה בכך, כיון שאינו מרחיק את חוט הלהט מהאש אלא מונע את "החיכוך" החדש של האלקטרונים בחוט, אף על פי כן דנים את המנתק כמכבה, לפי שעל פי מראה עינינו החוט דולק בגלל הזרם העובר בו, ורואים אנו את הזרם כשמן, והמפסיק את הזרם דינו כמכבה¹⁶. והדבר טעון שיקול דעת מעמיק, על פי כללי הוראת ההלכה, אימתי יש להתחשב בתיאוריה המדעית ואימתי יש לדון לפי מראה העין.

1. עיי' שו"ת בית יצחק א"ח סי' נו לר' יצחק שפעלעקס מלוב (תרל"ה).
2. עיי' שו"ת בית יצחק א"ח סי' ח"ב (תרנ"ה) במפתחת לסימן לא, ובאר חש"ע עמ' 40 לר' אפרים זלמן סלוצקי (תרס"ה).
3. עיי' שו"ת בית יצחק א"ח סי' קכ א ד (תרמ"ט), וחי' שם.
4. עיי' שו"ת דברי מלכאל ח"ד סי' כ לר' מלכאל ענבנים (תרס"ד), ושו"ת מהרש"ם ח"ב סי' טז לר' שלום מרדכי הכהן מבערזאן (תרס"ה), ויעד.
5. עיי' חיי אריה סי' ל לר' חיים ארי' הורביץ (תרנ"ג).
6. עיי' יבין דעת — קונטרס גרם הפעולות לר' יצחק יהודה טוונק מקוטנא (תרצ"ב); צ"ח אליעזר ח"א סי' כ לר' אליעזר יהודה ולנברג (תשי"ה), יעזר.
7. אור חוש (ע"י ציון 2); שאר החשמל לר' יהודה יודל רוזנברג (תרפ"י); מאורי אש לרש"י אורבך (תרצ"ה); החשמל לאור ההלכה לר' שמואל אהרן יודלביץ (תשכ"ד); מאורות נתן לר' נתן קופרשטיק (תשי"ז); קובץ מאמרים בעניני חשמל בשבת לרש"י אורבך (תשל"ח). לאחרונה יצא לאור על ידי המכון המדעי טכנולוגי לעניני הלכה ספר "החשמל בהלכה" (תשל"ח—תשמ"א), ובו תמצית של כל הספרים הנזכרים בעניני חשמל ונעזרו בו באסוף החומר לערך חשמל ולנסח את זה.

כה:

במה מדליקין פרק שני שבת

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) פסוקים (ב) ג' על ג' עבירות נשים
ר' עזרא שאלין ויחידה מהלכת האר:
חובה, לגבי תמיכה דים (ד) חמין
קרי ליה חובה דלא היה כל
כן מנהג ומנהג אחרונים קרי ליה חובה^ה
מנהג סנהדרין דלמנהג סדומים וסנהדרין
הנפשי^ה וחמירי טפי מן הראשונים
ויש שרונים למר דלמנהג אחרונים
נר מדלקי ליה חובה כדלמנהגין (ה) ואלן
(ה) מים אחרונים חובה ואלן טעוין
כריסה ואומר ר"ח דשיטש הוא דלא
דמי למים אחרונים דלא היה אלא
להלכה בעלמא אבל הדלקת נר היא
חובה של מנהג שניג שבת וכמה חובי
הן דטעוין כריסה ומה שאומר טעם
אחר שלא לגדל שמשו שלם היתה
מולקת ועומדת לא היה צרי' לבטלה
ולחזור ולהדליקה ולא להדליק אחרת
אלן כדלמנהג דהא גבי יסורי הדם (ס)
אם כסרה הרוח פטור מלשכטו
אם כסרה שבתה צריך לגדל וכן נולד
מולד אחרת למ"ד^ה ואלן צריך להטות
ממנו דם בריח ויכנס מנהג גמליה
פרי ר' אליעזר דמילה (למן דף קל:)
המל אומר כ' ובעשר רב עמרם יט
המדלק נר בשבת מנדר אפר קדש
כ' ועוד נראה לר"ח שלם היה הגר
מולקת ועומדת שצריך לבטלה ולחזור
ולהדליק כדלמנהג ליה הוא סנה
ועלגה שלא יקדים ויכלה שלא יאחר
(למן דף כ:):

עין משפט
נר מצודה

סב אחרים פ"ה חלה שבת
הכלל א' פנה אלון
סב טעם אחרים פ"ה רשע
ספיקי:
סב ב' מים פ"ה חלה שבת
הכלל ב' פנה עין ל'
טעם אחרים פ"ה רשע
ספיקי:
סב ג' מים פ"ה חלה שבת
הכלל ג' פנה אלון סה
טעם אחרים פ"ה רשע
ספיקי:
סב ד' מים פ"ה חלה שבת
הכלל ד' פנה אלון סה
טעם אחרים פ"ה רשע
ספיקי:
סב ה' מים פ"ה חלה שבת
הכלל ה' פנה אלון סה
טעם אחרים פ"ה רשע
ספיקי:
סב ו' מים פ"ה חלה שבת
הכלל ו' פנה אלון סה
טעם אחרים פ"ה רשע
ספיקי:
סב ז' מים פ"ה חלה שבת
הכלל ז' פנה אלון סה
טעם אחרים פ"ה רשע
ספיקי:
סב ח' מים פ"ה חלה שבת
הכלל ח' פנה אלון סה
טעם אחרים פ"ה רשע
ספיקי:
סב ט' מים פ"ה חלה שבת
הכלל ט' פנה אלון סה
טעם אחרים פ"ה רשע
ספיקי:
סב י' מים פ"ה חלה שבת
הכלל י' פנה אלון סה
טעם אחרים פ"ה רשע
ספיקי:

תורה אור השלם

(א) ראשית ד' ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ב) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ג) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ד) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ה) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ו) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ז) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ח) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ט) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(י) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן

הנהגות הב"ח

(א) כפי חזון רבתי מוסר
שכחו: (ב) שם ו' פת
המקור רבי חייא בר
אבא אמר רבי יוחנן ו'
מלכות: (ג) רש"י ד' ד'
ד' ד' ויחידה
(ד) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ה) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ו) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ז) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ח) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(ט) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן
(י) ויחידה ד' ד' ד'
חיישינן נר צאנך דתמן

רמב"ם הלכות שבת - פרק ה זמנים

א הדלקת נר בשבת אינה רשות אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק, ולא מצוה שאינו חייב לדרוך אחריה עד שיעשנה, כגון עירובי חצרות או נטילת ידיים לאכילה, אלא חובה. ואחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת. אפילו אין לו מה יאכל, ושאל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר, שזה בכלל עונג שבת.

הלכות שבת סימן רסג

(יח) וילמעה, שהוא *שעה ורביעי *קדם (יט) הלילה. הגה וצ"ח לקמן סימן רסז. ואם היה הגר דלוק (כ) *מבעוד היום גדול, יכבדו ויחזרו וידליקו לצורך שבת (סד: ה) (ט) (ט) (כא) *כשידליק יברך "ברוך אתה ה' אלהינו משהנה ברוךה

שלא קבל עליו שבת בהדלקתו, מקל מקום אין צריך לכבדו, אף דלחלקה לא היה לו להדליק כלל. שאינו גר שפדליקין לצורך שבת, מקל מקום בריעבד שפיר דמי וצ"ח בקאור הלכה: ה (כא) כשידליק.

מתחלק מצלות השמש עד צאת הכוכבים, והלכותיו והנהגותיו מזהים את השמש עד השקיעה: (כ) מבעוד היום גדול. אפילו אם היה אחר פלג המנחה. ומי שנהג דלוק לצורך שבת, אף

הלכות שבת סימן רסד

ו ישאר כל השמנים *חוץ מאלו, מדליקים בהם, ומקבל מקום שמן וזית מצוה מן (ח) (כג) המבקר: ה ל שם כ"ד ויחידה מ שם הוספות

משהנה ברוךה

ו (כג) המבקר. והוא נמשך אחר הפתילה טפי מכלהו. ואם אין שמן וזית מצוה בשאר שמנים שאין צלול, והם קורמין לגר שצוה, וגר שצוה קורם לגר של חלב, דאורה יפה וצלול (מטה משה). ונראה לי דכל זה לפי ענין הגר, דגר שצוה לשלול בנדיא יותר מן השצוה, ואינו גריל להטות בו אפילו בחל, זה צריך מר שצוה, ואולי אף מקל השמנים, דהגר בנדיא לא אחי להטות.

בירה פרק שלישי שבת

מב.

אפילו ש' עין נמי, ואם חלמך ומא' ק"ד דמקשה וכי משום דסבר שמואל כרי שמעון צ"ח דק"ד דמקשה דודאי הא בזה מלמך שאלו נרין לגופה חייב מלא משום דסבר רבי יהודה דמלמך שאלו נרין לגופה חייב עליה היכא דמחמין בשלל מחמין נמי המחמין מחמין חל לגר שמעון דפטור עליה מן המחמין אף מחמין לא מש לאסור מדרגן בשלל מחמין כיון דמחמין עומד ליה לא אלא אסורא דרמין ומיהו לפי האמת לאו הא בזה מלא דשמואל א"ע. דמלמך שאלו נרין לגופה חייב היכא דמחמין וליכא היכא דמחמין

בירה פרק שלישי שבת אפילו ש' עין נמי, ואם חלמך ומא' ק"ד דמקשה וכי משום דסבר שמואל כרי שמעון צ"ח דק"ד דמקשה דודאי הא בזה מלמך שאלו נרין לגופה חייב מלא משום דסבר רבי יהודה דמלמך שאלו נרין לגופה חייב עליה היכא דמחמין בשלל מחמין נמי המחמין מחמין חל לגר שמעון דפטור עליה מן המחמין אף מחמין לא מש לאסור מדרגן בשלל מחמין כיון דמחמין עומד ליה לא אלא אסורא דרמין ומיהו לפי האמת לאו הא בזה מלא דשמואל א"ע. דמלמך שאלו נרין לגופה חייב היכא דמחמין וליכא היכא דמחמין

רמב"ם הלכות שבת - פרק יב זמנים

מגיד משנה

א המבעיר כל שהוא חייב. והוא שהוא חייב צריך לאפר. אבל אם הבעיר דרך השחתה [ב] פטור מפני שהוא מקלקל. והמבעיר גדישו של חבירו או השורף דירתו חייב אע"פ שהוא משחית. מפני שכונתו להנעם משונאו והרי נתקרה דעתו ושככה חמתו ונעשה כקורע על מתו או בחמתו שהוא חייב. וכחובל בחבירו בשעת מריבה שכל אלו מתקנים הן אצל יצרן הרע. וכן המדליק את הגר או את העצים בין להתחמם בין להאיר הרי זה חייב. המחמם את הברוה כדי לצרפו במים. הרי זה חייב. תולדת מבעיר וחייב:

השנה הראב"ד

ה"א. המבעיר כל שהוא חייב והוא שיהיה צריך לאפר. א"ל ואלו הנערים חתם שבתו חייב שמים. והמבעיר גדישו של חבירו וכו' שכל אלו מתקנים הן אצל יצרן הרע. א"ל כל זה הנל ורעות רוח. הרי זה תולדת מבעיר וחייב א"ל. ומה לא משום מפלג כמו סיכא נפחוס דמפסד רפי והדר קמים (עוד:). והמחמם את הגחלת והמחמם במים חייב. מכה חלל הוא מכה בפסיו שגמר את חסותו מ"מ חייב לין בו דלרף ודבנן הול.

פ"ב א המבעיר כל שהוא חייב והוא שיהיה וכו'. כהנארג (קו). תני ר' אבהו קמי דר' יוחנן כל המלקטין פטורים חוץ מחובל ומבעיר אחר ליה פוק חמי לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואם חתם חובל ומבעיר חובל בנרין לכלבא מבעיר בנרין לאסרו ואלו חל חן וכולל סוגיא. ורבו הפירושים בסוגיא זו והעיקר שהיו שזכור רבינו בכלל חתם הוא שאל"פ שאלן חובל האפר כנגד קלקול חפצים חייב וזה נראה דעת המבין ז"ל. ובהשגות א"ל ואלו הנערים חתם חתם חייב שמים ע"כ. ואפשר שכן הוא וכבר הכיר

בית יוסף

קעט באַר הגולה

פְּשִׁיטִים לְצִדְקָה, וְאִם יוֹצֵה לְפָדוֹת הַתְּעִנִּית יִתֵּן כֶּעֶד כָּל יוֹם (פא) שְׁנֵים עָשָׂר פְּשִׁיטִים לְצִדְקָה (פסקי מהרא"י סימן ט). שֶׁטַם מִיבִי רֵאָל חֲבִיבִי יִשְׁקֶה שֶׁם אֶלָּא חֲבִיבִי יִשְׁקֶה: טוֹר וְיִשְׁקֶה פּוֹקֵסִים כִּי כִפְרִי:

שער הציון

הנשרפין פרק תשיעי סנהדרין

עז:

עין משפט
טר מצוה

מסורת הש"ס
עם תוספות

(ז) פסחים לד ע"ב.
(ח) ע"ט, (ד) הולין ע"א.
(ט) מ"א, (ג) פרה פ"ב
(י) לקמן ע"א, (ב) פרה

א קדם. הורק את החץ
וזריקת החץ קודם שיגיע
ויו ונטל התריס הימנו:
לארצין לרפאותו: בידו.

הוא ואמר רבא ז"ל בן חזק ותרס בידו ובא
אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור
דבעידנא דשד"ה ביה מיפסק פסקיה
גידה ואמר רבא ז"ל בן חזק וסמנן בידו

למחבין לזרוק ב' זורק ד' הא
לדמירין ברש אלו הן הגולין (מסת
ד' : וסא) (אס) בפמע) בלא אציה
פרט לשונא בלא צדיה פרט למחבין

הגהות הב"ח

(1) רש"י ד"ה זרק וכו'
מכרין כ"ל ואלו ו'
נמק: (3) בד"ה כגון
לו המשתקן וכו' ולאחר
חרקו הוא ר' וכו' אם
זול לכון ואשמועינן
גא דאם ההוא דזרק
כותל נמטין שמהרג
אם תמרו:

לד' פרט למתכון לזרוע
ד' אלמא כיון דלא ניחא
לא: סתם משחקין בכדור
לוי. ומקריב לכותל בשעה
גמ' ניחא ליה כדי שתחזור

בר יהודה משמיה דרב מצא^י איתמר^י אמר
רב פפא 'האי מאן דכפתיה לחבריה
ואשקול עליה בידקא דמיא גורי ידיה הוא
ומיחייב^י הני מילי בכח ראשון אבל בכח
שני גרמא בעלמא הוא ואמר רב פפא

יטען יומר מחלה ווא"מ ואומא
אזערנדיך צפרק אלו בן העולין
(מסת' ד' : ו) וס' (מבטגנה') לפטור
נמכין להרעו צהמה והרע אה האדם
הא על כרחק היינו אז נמכין לחורב

דליכא כמו כלל: דבפתייה.
דא. הן הן חליו והרי הוא
 פה מדרון: בבח ראשון.

ולא זה אלא על החרס הזה והיה מדרון והלכה ההואה קר' ע"ה בירקא דמיא. הפנה את מרומה המים עליו: גז' ס' באים בכה ראשון עליו מיד כגון שהניחו סמוך לשפ' ו' דהו כחו: אב' בכה שני. שהניחו רחוק קצת ולא נפלו המים הוא ולא מכחו: והלכה צ' צדין. דרך נפילתה שלא נפלה כנגדו

או חזר מכת היתוו או שמא לא זה
קשר ידיו ורגליו על שפת הים: ואש
בזרה זו חז ונדחפה ואזל שמה

מור - אז"ח - סימן רחצ

[פו] גרסינן מירושלמי דברכות

פרק אלו דברים (ה"ו) נר
במך חיקו או במך פנך או במך
ספקלרוא רואה את השלכנה ואינו
משמש לאורה משמש לאורה ואינו
רואה את השלכנה לעולם אין
מברין עליה עד שיהא רואה את
השלכנה ומשמש לאורה: וד"ה
ארסות חיים (ה'י) הנהל ס' י'
המברך על העששים ועל הפנים צריך
להוציא האור משם עד שיראה
השלכנה. וכחזק הרשב"א (ברכות ע:
ד"ה יפה) דעששים הוא כרואה
השלכנה אבל פנך אינו רואה את
השלכנה עכ"ל ארסות חיים. ותמהני
לחם כן פליג הרשב"א על הירושלמי
דהא ספקלרוא משמע דהיינו
עששים טז:

מקום שנהגו פרק רביעי פסחים נד.

עוד מוצאי שבת דתניא ר' יוסי אומר שני דברים עלו במחשבה ליבראות
 בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת ובמוצאי שבת נתן הקב"ה דיעה^ה
 באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים וטחנת^ה זו בזו
 ויצא מהן אור והביא שתי בתמות והרכיב זו בזו ויצא מהן פרד רכן שמעון

120 פני אלו דברים פרק שמיני ברכות משה

לכנס. דמיון ריש כעס :
 תחת כל השמים ישנה וחורו על
 כנפות הארץ. מסק אצל כלוב
 מנענה אלו דורש סודי כל
 אלוהי בנפשו הארץ : **עבר**
 בצב הארץ כל אורו חים. והוא
 מתקדם בריח :
 שמישה אותה האורה שנבראת ביום הראשון. **שנים**
עשרה עבר שב ושנים עשרה בליל שבת ושנים
 עשרה בשבת. והיה אדם הראשון מבית בו מסק
 הקולם כד שופי ביום שלא פסקה האורה והחול
 כל הקולם כולו משרש שנאמר : **לחל כל השמים**
ויהיו כל שאורי כל צפנת הארץ. כיון שיצאת אור
החול משמש הורשד ובא ותהיה אדם ואמר אלו

[illegible]

עד באר הגולה

פּוֹסְקִים שֶׁ שֶׁם בְּגִמְרָא
נ"ג כְּבִית הַלֵּל
ת ירושלמי שם

בבית־המדרש והביאו להם אור, (לו) אחד מברך לללם: טו (לו) יגבר בתוך חיקו או בתוך פנס (פרש, כלי שנותן בו הנר שלא תכבה) * או בתוך אספקלריא: רואה את השלכת (לח) ואינו משתמש לאורה, משתמש לאורה (לט) ואינו רואה את השלכת, אין מברכין עליה, עד שיהא רואה את השלכת

משנה ברורה

וּשְׁאֵרֵי אֲחֵרוּנֵיהֶם כָּתְבוּ, וְדִקְקָא פְּנִים שְׁהִיא שֶׁל בְּרוּךְ, אִף שֵׁשׁ בָּהּ נִקְרָא אִין רֹאשׁ הַשְּׁלֶכֶת הַלְהִיא. אֲבָל בְּאַסְפִּקְלָרֵיא שֶׁל זְכוּכִית מִקְרִי רֹאשׁ הַשְּׁלֶכֶת, וְהוּלָּא בְּרִדְדָּא עֲלֵיהּ בְּשִׁיטָא כְּמִסְמָר וְסוּיָל הַלְשִׁמְשֵׁם לְאוֹרָה. וְעַתָּה שֶׁהֲבָנֹא דִקְקָא פְּנִים וְסוּיָל סוּבְרִים דְּבִצְתַּת הַלְחִנֵּי צִדּוֹ, וְעַל יִצְחָק אֲבָל בְּדִא לְחַתְּחֵלָה לְהִקָּל בָּהּ: (לח) (לח)

יכול לתקן ולקרב להוציא בגיבוי: **טו** (לז) **נר בתוך חיקו**. הנה
שהיתה טמונה בתוך חיקו, **שאינו רואה השלכתה ולא נשמש לאורה**,
וכן קם **נר הא' נגוא**, ו**הנר מוסר אספקלריא**, דאף על-פי שהוא
האור הטהור, **אספקלריא**, **מכל קום לא מקרי** **נר ראה** **משא** **ענין**
ברכת **בורא מאורי האש**, **דבעינן שהיה האור מגלה**, ו**מפנין אברהם**

שאלות ותשובות

בית יצחק

יורד דעה - חלק א - סימן קב

[ד] ודע דבר זה פשוט דמבשל בשבת על ידי חמימות ושלחבת המתהווה על ידי כח העלעקטריציטאט [חשמל] או מבשל בשר בחלב ע"י כח זה, חייב. ואף שלא נאכל בהבערה כזו שום עץ או שומן, כמו בהבערת דברים העומדים לשריפה, שהשריפה תתהווה ע"י התקשרות יסוד החמוצי [חמצן] שבאוויר הנשימה עם יסוד הפחמי [פחמן] שבהעץ או עם היסוד המימי [מימן] שבהשומן, רק השלהבת באה בחיבור השטראס [זרם] שבמכונה העלעקטריט, וע"י יתחמם ויבער הפלאטינידראטה [חוט מתכת] המחובר להמכונה הנזכרת, מכל מקום כיון שנראה לעינינו שלחבת, הוה מבשל באש, וחייב משום שבת או משום מבשל בשר בחלב.

וגם זה פשוט דאם יכבה האור כזה המתהווה ע"י כח עלעקטריציטאט חייב משום מכבה, ולא מבעי בכבוי באגען ליכט, שהוא מתהווה ע"י חיבור השטראס העלעקטרי [זרם] החשמל עם פחמים, שבוודאי חייב. אך אפילו בכבוי גליה ליכט, שהוא מתהווה ע"י ההתקשרות השטראס העלעקטרי, וחיבור לו דראטה מפלאטינא [חוט מתכת], גם כן חייב. ואף דמכבה גחלת של מתכת פטור, כמבואר בשבת מ"ב ע"א וברמב"ם פ"א משבת ה"ב ובשו"ע סי' של"ד, זה דווקא גחלת של מתכת שאינו שורף, אבל שלחבת עלקטריט שהוא שורף, חייב משום כיבוי בשבת.

[ה] ובדבר אם יכול לברך על גאס ליכט או על עלעקטריטשאס ליכט להדליק נר של שבת, נלפע"ד דיכול לברך ויוצא ידי חובת המצוה. ולדעתי יכול לומר להדליק נר, דכל מאור הדבוק בשמן או בפתילה מיקרי נר, וכאן גם כן המאור דבוק בהכלי ובהפלאטינען דראטה בגליה ליכט או בפחמים בבאגען ליכט. ואין לומר דהוה דבר שאין בו ממש בעין, שכתב הברכי יוסף סי' רט"ז בשם תלמיד הרשב"א במשמש באתרוג ונשאר הריח בבגד או ביד, אין מברך על אותו הריח שאין בו עיקר, דכאן העלעקטריציטאט, וכל שכן הגאס יש לו עיקר.

אך לענין הדלקת נר חנוכה, אינו יוצא לא בעלעקטרישעס ליכט ולא בגאס ליכט. חדא, ששמן זית מצוה מן המובחר. ועוד, כיון שנעשים להדליק בכל ימות השנה לא הוי פרסומא ניסא, והרמ"א כתב בס' תרע"א שיוהר שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות כל השנה כי אז לא יהיה היכר כלל, ואף כי אין היכר רק לבני הבית, מ"מ היכר קצת מיהא בעיא, עיי"ש. על כן אין לברך להדליק נר חנוכה על נרות האלה, כנלענ"ד.

יורה דעה - חלק ב - סימן לא

ששאלתם אם יוצאין בנרות של חנוכה אם מדליקין בכלי שהשמן דולק בו בלא פתילה, רק מונח טס קטנה וזכוכית קנה חלל דק בתוכו, אם בעינן דומיא דמנורה שהיה בו שמן.

[ח] והנה כעין ס' שלכם כ"כ בספרי חיו"ד ח"א סי' ק"כ אות ד' ה' אם יכול לברך על גאס ליכט או על עלעקטרישעס ליכט להדליק נר של שבת. וכתבתי דיכול לברך להדליק נר, דכל מאור הדבוק בכלי בפלאטינען דראטה בגליה ליכט או בפחמים בבאגען ליכט מיקרי נר (ואף דזה פשוט דאינו יכול לברך על אור שיוצא מעצים ומאבנים, דלא מיקרי נר, ודווקא במוצאי שבת מברך בורא מאורי

האש דמיקרי אור. אבל נר לא מיקרי דק מאור הדבוק בשמן בפתילה או בכלי, מ"מ בגאס ליכט או עלעקטרישעס ליכט או כשאלה שלכם מיקרי נר כנ"ל).

אמנם ראיתי להזכיר בזה ענין גדול, הנה יש ספק בשאלתכם אם חייב משום מכבה בשבת כשמכבה נר כזה או לא. וזה כי הנה כתבתי בספרי הנ"ל אות ד', דאם מכבה אור כזה המתהווה ע"י כח העלעקטריציטאט חייב משום מכבה. ולא מיבעי בבאגען ליכט שמחבר השטראס העלעקטרי עם פחמים בודאי חייב, אך אפילו בכיבוי גליה ליכט המחבר השטראס העלעקטרי עם דראטה פלאטינען גם כן חייב. ואף דמכבה גחלת של מתכת בשבת פטור, כמבואר בשבת דף מ"ב ע"א, זה דווקא גחלת של מתכת שאינו שורף, אבל שלחבת עלעקטריט שהוא שורף, חייב משום כיבוי בשבת. כל זה כתבתי בספרי. ולפי זה כל שכן במה ששאלתם שחייב משום מכבה אף דליכא פתילה.

אמנם אחר שהוצאתי ספרי לאור עלה בדעתי, דיש לומר שאינו חייב משום מכבה, לפי מש"כ רש"י בשבת דף קל"ד ע"א דהיינו טעמא דמכבה גחלת של מתכת פטור, לפי שאינו עושה פחם. וכוונת דברי רש"י אף דמוכח מדף מ"ב דאפילו למאן דאמר משאצ"ג חייב עלי' ולא בעי כיבוי לעשות פחמין, ומ"מ פטור במכבה גחלת של מתכת, ע"כ צ"ל דכיון דמשכחת כיבוי לעשות פחמין, ע"כ חייב אף בכיבוי שלא לעשות פחמין, משא"כ גחלת של מתכת דלא משכחת כיבוי לעשות פחמין, ע"כ לדברי הכל פטור.

וכן ראיתי בעלי מכתב העיתים ספר יגדיל תורה שיוצא כעת לאור ח"ב קונטרס ט' סי' ש"ה, שרב אחד דן בזה דבגאס ליכט הכיבוי לא הוי רק איסור דרבנן. ולפי זה הוא הדין בגליה ליכט עלעקטרי לא הוי רק דרבנן. ורק בבאגעןליכט יש איסור דאורייתא, שיש בו פחמים. ולפי זה הוא הדין בשאלתם, אין הכיבוי איסור תורה כיון דליכא פתילה.

אמנם אני במקומי עומד דיש בו איסור תורה. וטעמא דידי דהרי בירושלמי פ"ג דיומא אתא דעשית של ברזל היו מרתחין ומטילין לתוך צונן, ומקשה לא נמצא כמכבה ביום הכפורים, ומשני תולדות האש לאו כאש ורבנן ס"ל תולדות האש כאש ויש בו משום מכבה, וס"ל לירושלמי גחלת של מתכת חייב. ונהי דש"ס דידן לא ס"ל כן, מ"מ לא ניחא לעשות פלוגתא דחוקה דלירושלמי אפילו גחלת חייב, ולש"ס דידן אפילו שלחבת פטור.

על כן נ"ל דבשלחבת ואור גמור כמו נידון דידן, גם לש"ס דידן חייב, וכוונת רש"י שבת כיון דלית לי' פחם אינו שורף יפה, דלא נתעכל שום דבר. משא"כ בנרות מלאכותי כנדון דידן. באופן דאין להקל באיסור חשש דאורייתא אף ע"י נכדי.

ועי' במג"א סוף סי' של"ד שכתב דמתכת אין איסור כיבוי מדאורייתא משום שאינו שורף. ונראה שר"ל שאינו שורף, ומדלא כתב טעם דש"י דלא נעשה פחם, נראה שהבין דברי רש"י כמ"ש, מדלא נעשה פחם שאינו שורף, ע"כ לא הוי אש ממש ואין בו כיבוי, משא"כ בנדון דידן דשורף ממש. אם כן גאס ליכט דנשרף הגאס, או בנדון דידן שאין בו פתילה רק שמן, ודאי יש בו איסור כיבוי דאורייתא. אך גם בעלעקטרישען שטראס בגליה ליכט שאינו שורף, יש בו משום כיבוי דאורייתא.

בענין הדלקת האלקטרי בשבת ויו"ט

מחבר את החוטים ממש ועושה הבערה בידים. אך אמר לי שאפשר להכין מכונה כזו שע"י הסרת הגשר יחברו החוטים מאליהם ע"י כלי צירוף (ספראנוניקע) אחר ובאופן זה יהי חבור נעשה מאלי ע"י הכלי צירוף.

אולם גם באופן זה נראה למאי דמבאר בש"ס בסנהדרין שם [דף ע"ז] האי מאן דכפת' לחבר' ואשקיל עלי' בידקא דמיא גירי דיד' נניחו ומיחייב, ובחי' הרמ"ה שם כתב ואי קשיא לך מכדי הכא לאו בדאזלי מכחו עסקינן אלא כגון שהי' דבר מפסיק בין המים ובנינו ונטלו ונמצאו המים באין עליו מאליהן ואמאי מחייב הא לאו כחו הוא ותו מאי שנא מדרכה דאמר זרק בו חץ ותריס בידו ובא זה ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור דבעידנא דשרי מפסק פסיקי גירי אלמא אע"ג דקא שקיל ל' להחוא מידעם דהוה מפסיק ביני' ובין גירי דשרי ב' פטור וכ"ש הכא דהני גירי לאו מכחו קא אזלי ואמאי מחייב לא תקשי לך וכו' ולא דמיא הא מילתא לזרק בו חץ ותריס בידו דאלו ההם כי סלקי' לתריס מיקמי דנימטי גירא לגבי' הוא דסליקי' דאי לבתר דמטא לגבי תריס אע"ג דהוי מסלק ל' לתריס תו לא הוי אזיל גירא טפי ולא הוי מיקטל, אלא ודאי ע"כ בדסלקי' מקמי דנימטי לגבי' ואמטו להכי פטור דכי סלקי' לאו מידי עבר, מאי אמרת סוף חץ לבא, הא אמרו כל סוף הורג לבא פטור דגרמא בעלמא הוא אבל הכא דכי סלקי' לעפרא דמפסיק בין מיא לדירי' מיא הוי נגעי בהחוא עפרא גופי' כי סלקי' לעפרא גירי דירי' הוא עכ"ל.

הרי מבאר מדברי הרמ"ה דאם היה החץ סמוך ממש להתריס אם הסיר התריס זהו גירי דילי' והי' חייב ע"ז כמו בבידקא רמאי, וה"נ אם הסיר הגשר וזרם האלקטרי עובר מיד הרי הוא כמו בידקא רמאי, דמתחברים הזרמים כמו המים. ונראה דזה הוי ככת ראשון.

המורם מכל האמור דבחבור החוטים של אלקטרי, להבעיר בידים, דהוי מלאכת הבערה ממש וגם אם החבור נעשה בסבוב הכפתור באופן שמאלי יתחברו החוטים דמי ביותר לבידקא רמאי ככת ראשון דחייב משום גירי דילי'.

ע"ד בקשתו לברר בהירחוק של אדות הנדפס שם בנוגע לאלקטרי' (לחשמל) בשבת הנה כבר נתפשטה הוראה לאיסור בכל תפוצות ישראל וכן פסק הגר"י שמעלקיש ז"ל בחבורו בית יצחק, דהוי אב מלאכה וחייב משום מבעיר ומכבה וע"י בית יצחק חיו"ד ח"ב סי' ל"א ובהשמטות שם ובחלק א' סי' ק"פ ובכמה ספרים, ומה שיש לדון ולהתווכח בזה אין כדאי שיבאו הדברים בירחוק, אשר יתפרסמו הדברים בוכוחים שונים, ויוכל להיות למכשול הרבים. ובשו"ת שאילת דוד להגאון מאוה"ג ר' דוד מקארלין ז"ל בשו"ת אורח סי' ה' כתב בסוף התשובה בזה"ל: אבל חס לו להרפס דברי במ"ע כי אנכי מעולם מתרחק מזה וכו' והשנית אנחנו כעת במקום מים הרעים והתלמידים ישנו וימותו כי עמי מקלו יגיד לו כל המיקל כו' ואיני רוצה שיתחלל שם שמים שיקילו הרבה יותר מאשר נכון ע"פ הדין עכ"ד.

במכתב עיתים

ומה ששלח אלי העתקת מכתב גדול אחד הנדפס בעתון ירחי בית ועד לחכמים מניו יארק תרס"ג ע"ד הדלקת אור אלקטרי' ביו"ט שמתיר, היינו רק ביו"ט וס"ל דאין זה מוליד, וצירף זה לסניף שהוא גרמא, אבל לא עלה על הדעת להקל בשבת וגם בדין יו"ט אין הלכה כמותו.

והנה בעיקר הדבר שמבארים בהירחוק אופן הדלקת האלקטרי' שבטרם הכנסו לתוך הזכוכית הפסק יש בו וכו' וכשמסבב את הגלגל נעשה צפוי קצר זה מעין גשר שהזרם עובר עליו, ולפי"ז יש לדון דבסבובו להכפתור שבתוך המעריך אינו אלא גרמא בעלמא ודמי להא דא"ר בסנהדרין ע"ז ע"ב זרק חץ ותריס בידו ובא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור דבעידנא דשרי ב' מיפסק פסיקי' גירי, הרי קמן דהמסלק את התריס המעכב את החץ שלא יגש אליו אע"ג דבסלוקו זה מכשיר הוא את החץ שיהרוג או יזיק מ"מ אין להמסלק הזה דין מזיק בידים ורק גרמא עלמא, וה"נ לענין שבת הוי גרמא. וזה תו"ד. ואני שאלתי לאומן עלעקטראטעניק והראה לי אופן תכנית המכונה הנעבדת פה בסבוב הכפתור שבתוך המעריך לבד שמסיר הגשר מחבר עם זה גם החוטים באופן שבסבוב הכפתור

צבי

או"ח - חלק א - סימן רמז

הר

שכנגדו, ומיד מגיע לחוטים שבתוך הזכוכית ונדלקין חיצה, וכשמסבב שנית בגלגל הקטן אז יעבור הסרט המתכתי מכנגד החוטים, יסתם מעבר הזרם ויגש נכבה.

ולפי"ז לכאורה לחומרא יש לצדד דבסבובו להכפתור שבתוך המעריך אינו אלא גרמא בעלמא, דמיא להחיה דא"ר (סנהדרין דף עז ע"ב) זרק חץ ותריס בידו ובא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור, דבעידנא דשרי ביה מיפסק פסיקי גירי, הרי קמן דהמסלק את התריס המעכב את החץ שלא יגש אליו, אע"ג דבסלוקו זה מכשיר הוא את החץ שיהרוג או יזיק, מ"מ אין להמסלק הזה דין מזיק בידים ורק גרמא בעלמא, וא"כ מזה נסח לנ"ד שזה המדליק את החשמל אין עושה דבר הנדלק אלא שמומין גירי או מסלק הגשר אשר דרך בו יעבור הזרם, לכאורה מסתבר דלא עדיף מסלוק התריס, שג"כ עושה דרך למעבר החץ, ומה לי מפנה דרך בסלוק התריס ומה לי מקרב גשר למעבר הזרם.

ומהאי טעמא יש לדון אם יוצא ידי חובת הדלקת נר של שבת בחשמל. דלפ"מ שהבאתי מגמרא (סנהדרין דף עז), לכאורה לחומרא יש לצדד דהדלקה זו שהיא באה מתוך סבוב הכפתור שבתוך השלטר, אין זה אלא גרמא דלא עדיף מסלוק התריס דפטור אף בנוזקין כמ"ש התוס' שם (דף עז ע"א), והיינו ע"כ משום דלא חשיב כמאן דעביד בידים ממש. וא"כ גם בנ"ד יש לדון דלא אמרינן קיים זה מצותו בהדלקה שכוז שנדונה כאלו הדלקה מאליה ולא הוי כמאן דמדליק בידים.

נשאלתי אם אפשר לצאת ידי חובת הדלקת נר של שבת כמאור החשמל.

בטרם שאכנס לבירור הענין נקדים תוכן סדור עריכת המאור הזה, כפי ידיעתי. הזרם הזה נעשה ונעבד בעיקרו בתחנת הכח במכונה מיוחדת לתעשית החשמל שלא נמצא בה שום אש כלל ועיקר, והזרם הזה יוצא מתוך המכונה ועובר דרך חוטי מתכת הנמשכים והולכים לתומם אף למרחקים, עד שמגיעים בסופם עד לחוטי מתכת הדקים כחוט השערה והמובלעים בתוך חללה ואורה של הזכוכית הצרורה והחתומה שלא תהא האויר שולט בה, ובהגיע הזרם לחוטים הדקים האלה יתפכו כרגע לגחלת של מתכת ונוגה לה כמראה אש לילה והיו למאורות, ומחוץ לחוטים הדקים בכל אורך של החוטים לא נמצא בהם שום אש לוהט כלל, כי הם אינם משמשים אלא בתור מעבר וגשר להזרם לעבור דרך בה מן הקצה אל הקצה כדי להדליק את החוטים הדקים שבתוך הזכוכית.

הכבוי וההדלקה נעשים בדרך זאת, כי בהחוט הבא אל תוך הבית בטרם הכנסו לתוך הזכוכית הפסק יש בו, ושני קצות החוט מזה ומזה נכנסים לתוך אוירה של תיבה קטנה וגלגל קטן יסוב ביניהם כשהוא מצופה בסרט מתכת על רחבו ועביו וכשמסבב את הגלגל הקטן הזה וסרט הציפוי מכוון בין שני קצות החוטים, הרי הצפוי הזה שעל הגלגל מחבר במתכיותו את שני קצות החוטים נעשה צפוי קצר זה מעין גשר שהזרם עובר עליו מחוט זה לקצה החוט

הר צבי - המשך

הרי יש כאן אזהרה על עשיית החקיקה בתוך האבנים, ותנאי (סוטה דף כח ע"ב) אבנים הללו אין כותבין אותן בדיו משום שנאמר פתוחי חותם, ואין מסרטין עליהם באיזמל משום שנאמר במלואותם, אלא כותב עליהם בדיו ומדא להן שמיר מבהוץ והן נבקעות מאליהן כתאינה זו שנבקעת בימות החמה ואינה חסרה כלום, ולכאורה חקיקה זו הנעשית ע"י השמיר אינה אלא גרמא בעלמא וכלשון הבריייתא גופא, והן נבקעות מאליהן. וכן ראיתי בלב אריה (חולין דף י"ח ע"א), בתוס' ד"ה וכמה, שהקשו דמכיון דהוי שמיר בבית שני, א"כ גבי אבני מזבח ששקצום אנשי יון דפריך (ע"ז דף גב ע"ב) היכי ניעביד, נתבררנו אבנים שלמות אמר רחמנא וכו', והקשו התוס' דמאי קושיא, ליעבדינהו ע"י שמיר, וע"ז כתב הלב אריה ח"ל: ומיהו בעיקר קושית התוס' י"ל דאם יעשה ע"י שמיר לא מיקרי בטול כלל, דכיון דאינו עושה מעשה השבירה בעצמו על האבן רק מניח עליו השמיר והאבן נשבר מעצמו הוי כע"ז שנשתברה מאליה ולא הוי בטול כלל, עכ"ל. הרי דפשיטא ליה דפתחת האבן ע"י השמיר חשיב כאלו נעשה מאליה, ועיין מש"כ על דברי הלב אריה בחדושי ליוור"ד [הר צבי, יו"ד, סימן קמג]. וא"כ קשה כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, ופתחת' עליהם, ופתחת' את שתי האבנים, דמשמעותם הוא שהוא יעשה אותם ולא יהיו נחקקים מאליהם, א"ו משמע דכלפי קיום מצוה גם גרם מעשה סגי שתהא נקראת על שמו, ואם כן ה"ה במצות הדלקת הנר במאור החשמל, אף שלכל דבר נדון כגרם מדליק, מ"מ מקיים בזה מצותו דלגבי מצוה היינו עשיה דידה.

אבל ראיתי להרמב"ן בפירושו עה"ת (ריש פרשת תרומה) שכתב, דמדשינה הכתוב ולא נאמר במלואותם אלא באבני החשן ולא באבני האפוד, אמרינן דדוקא בחשן כפרה תורה שיהיו בשלמותן, וממילא דחקיקתן לא יתכן אלא בשמיר, משא"כ באפוד היה חורץ בהם בכתיבת השמות כאשר יע"ז חרטי האבן והם לא היו במלואותם עכ"ד. וא"כ לא קשה כלל מה שהקשינו לעיל עמש"כ הלב אריה (חולין דף י"ח ע"א), דחקיקה שעל ידי השמיר גרמא בעלמא היא, והרי הכתוב אומר, ופתחת' עליהם, דמשמע שיהא הוא בעצמו המפתח, דלפ"ד נחא שפיר, דמקראות הללו, ופתחת' ופתחת' לא נאמרו אלא באבני האפוד ואה"נ דפיתוחן לא היה ע"י השמיר אלא בידים ממש, ורק באבני החשן שלא נאמר לישנא דפתחת, אלא, תהיינה' דאין במשמעותו שום מיעוט למעט גרמא בהם מלהשתמש בשמיר, דתהיינה' אף ממילא משמע, ולפי"ז לא מיעדי דליכא שום הוכחה מכאן דגרם מעשה חשוב עשיה לגבי קיום מצוה, אלא דאדרבה, יש כאן קצת משמעות להיפוך, שהרי כן מוכיח שינוי השון דגבי אפוד דלא בעי שיהיו שלמים, כתב רחמנא, ופתחת' דמשמע דוקא בידים, משא"כ באבני החשן דחקיקתן נעשה ע"י השמיר לא הוכרח בהם אזהרת עשיה דבידים, אלא תהיינה' דמשמע נמי ממילא, משום דגרם מעשה לא חשיב עשיה, וגם מזה יש קצת סיוע לסברת הלב אריה דחקיקה שע"י השמיר בכלל גרמא יחשב, שהרי מה"ט לא הוזכר גבי חשן אזהרה דפתחת' כמו שנאמר באפוד משום דלא חשיב כאלו נעשה בידים.

אולם להלכה הנני מסתפק קצת ביסוד החלק המעשי של מצות עשה, אי מעכב שתהא עשייתה בגדר פעולה של בידים דוקא, או נאמר דלגבי מצות עשה די לו גם בגרם עשיה, ובלבד שיהא הוא המסבב לעשיית המצוה אמרינן דהיינו עשיה דידה. דוגמא לזה ראיתי בת' מהר"ח א"ז, ולא דוקא בידים בעינן, אלא שיהא הוא המסבב שיהא נימול, וא"כ גם בהדלקת נר של שבת ושל חנוכה נאמר דאין המצוה שירליק בידים דוקא, אלא שישתדל שיהא נר דלוק בבית.

ולדעתי כן הוא שיטת המג"א (בסימן רסג ס"ק יא) שמביא בשם מהר"ם באם אחרה להדליק הנרות עד אחר שקעה"ח תאמר לנכרי להדליק והיא תברך, ובחידושי רע"א שם הקשה, הא אין שליחות לעכו"ם וא"כ היא אינה מדלקת והאין תברך ע"ז. ולפי האמור י"ל דהדלקת נר של שבת אין מצותה עצם ההדלקה שיהא עכוב בדבר שיהא מדליק בידים דוקא, אלא עיקר המצוה היא ההשתדלות שיהא אור מאיר בבית וזה הוא קיום מצותה, וא"כ שפיר מברכת על הדלקת הגוי, וכן יורה השו"ע הרמב"ם (פ"ה מה"ש) אחד האנשים ואחר הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת, משמע דאין מעשה ההדלקה עיקר המצוה, וכ"כ בשו"ע הרב ו"ל דבדיעבד ששכחה ולא הדליקה קודם ביה"ש ונוכרה בבית"ש יש להתיר לה לצוות לנכרי להדליק ותתברך היא קודם שתתנה לאורן, דכיון שעיקר מצות הדלקת נר שבת אינה ההדלקה בלבד, אלא ההנאה להשתמש לאורה היא עיקר המצוה אלא שההדלקה היא התחלה והכנה למצוה זו, ובקו"א הוסיף דאף שהנכרי הדליק יכולה לברך להדליק' ותכוונה שיהא נר דלוק א"נ שצונו להדליק אם אינו דלוק, עכ"ל. ולפי"ז מכש"כ כשעצם ההדלקה נעשה ע"י מעשיו אף שהוא כדרך גורם יכול לברך ע"ז אף לכתחלה.

וקצת קשה לי לפי"ז דברי ר"ת הנ"ל שהובאו בטור, שכתב דאם היה דלוק ועומד צריך לכבותו ולחזור ולהדליק, וז"ל הרמ"א (סימן רסב סעיף א) אם היה הנר דלוק מבעוד היום גדול יכבנו ויחזור וידליקנו לצורך שבת, דלפי האמור מצוה זו אינה בעצם ההדלקה, אלא שיהא אור מאיר בבית, ומכיון שיש כאן נר דלוק למה יתחייב בהדלקה וכיצד יברך, וצונן הרי יש כאן אורה ואינו חסר כלום. אבל באמת י"ל דאה"נ, דכל זמן שהנר דלוק לית כאן מצות הדלקה אבל אם מכבה הרי תיכף חל עליו מצות הדלקת הנר ומצוה להכניס עצמו בחיוב מצוה, אלא דא"כ צ"ע בהא דפסק בשו"ע (יו"ד סימן כח סעיף יא) כיסוה הרוח פטור מלכסות ואם חזר ונתגלה חייב לכסות, ואמאי לא הגיה הרמ"א כאן דמחויב לגלות כדי שיתחייב במצות כסוי ומ"ש מצות כיסוי מהדלקת הנר, ועיין מש"כ בזה בחדושים ליוור"ד [הר צבי יו"ד סימן כא].

ובזה שאמרתי לדון דלגבי קיום מצוה, גם בפעולה שהיא גורמת לעשיית הכוונה י"ל דהיינו עשיה דידה, יש להעיר מזה שכתוב בפרשת תצוה גבי אבני אפוד, ופתחת' עליהם שמות בני ישראל, וכן כתוב עוד, תפתח' את האבנים,

קדש

חנוכה - סימן כ

מקראי

נרות חנוכה ושבט בחשמל

והר"ג רבי אברהם ישראל משה סלמון מתארוך הגיד לי ששמע מאיש נאמן שהגאון רבי יוסף ראזין נשאל על מאור החשמל אם מברכין עליו על הדלקת נר של שבת ואי מברכין עליו בורא מאורי האש במוצאי ש"ק. והורה דשרי לברך עליו במוצאי ש"ק, דהא אש הוא, אבל לא בעש"ק דהברכה היא להדליק נר וזה לא חשיב מדליק. ובתשובות "בית יצחק" (ביו"ד סי' קק) כתב שאין יוצאין י"ח נר חנוכה בחשמל. וגראה דיש להוסיף על דבריו, דכאן אין אור של שמן דולק אלא מתכות שמתחמם ע"י כח אלקטרי והמתכות כשהוא בתוך כלי זכוכית חתום מאיר לעינים, אבל באמת אין כאן שמן וגם אש לוהטת אין כאן, דק שהוא נראה לעינים כמאיר ואין בזה דמיון לנר דולק, ולכן אין סברא לצאת על ידו במקום שצריך להדליק נר וכאן אין דולק אור מאיר אלא מתכות המאיר כשהוא מחומם הרבה.

ומה"ט נראה לי דאין לברך בורא מאורי האש על נר חשמלי שאין זה "אש הנאיר" אלא מתכות מחומם.

עפ"י הדין שצריך להיות שיעור בשעת ההדלקה (ראה סימן יז), אמרתי לענין לצאת ידי חובת הדלקת נר חנוכה בנרות של חשמל, דבשעת הדלקתו אי לאו דהוי מדליקין שם בתחנת הכח לא היה דולק ונמצא דמצדו לא היה דולק.

ומצאתי בספר "פתחי שערים" (שבת דף כא) שנכתב בזה ורוצה לחלק בין שבת לנר חנוכה דלשבת לא בעי שמן ופתילה, דהרי מבואר בתענית (דף כה) דא"ל לברתא דלא תצטער כי מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק ויוצא בזה לנר של שבת, מבואר דלא צריך שמן רק מה שדולק כשר, וה"ה בזכוכית [חשמל], וכש"כ הוא. דחומץ הלא אין בטבע להדליק כלל, עכ"ל. ולי צ"ע בזה, דלכאורה יש לחלק טובא, דסוף סוף הלא הנס נעשה שזה דולק ולמה יגרע משמן ממש, ויש לעיין אם יצאה ידי הברכה. דהרי בשעת הברכה היה מים והיה דומה לביכר על הפרי ונפל מידו דמחויב לברך שנית, ואולי נעשה הנס בשעת הברכה.

הדלקת נר שבת בנר חשמלי

הסעודה ע"י הפסקת הזרם ממקורו ומתבטל ענג שבת והרי זה דומה לעטרן.

ולענין נראה שלא דמי לההיא דעטרן, דשם הרי מביא לכתחילה להדליק בדבר שדיוח רע שיכול לגרום שיניחנו ויצא בכל רגע מפני הריח. אבל כאן הרי הוא מדליק נר יפה ומשובח, והנר הזה לא יגרום לו שיעצא, וביטול העונג יכול לבוא רק ע"י הפסקתו וגם זה רק במציאות רחוקה שתפסק הזרם דווקא באותה שעה, וא"כ בכה"ג י"ל שפיר שאין בזה אותה הגזירה של אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת, כי הנר — החשמלי כשהוא דולק הוא מוסיף אור וזו על אורה וזויה של קדושת יום השבת.

ט) ולשיטת ר"ת. נתעוררתי שג"כ י"ל שיוכל שפיר לברך על נר-חשמלי, משום דכשמוסב בכפתור החשמל ומדליק מיקרי עכ"פ שפיר שמחדש בזה דבר לשם שבת, שהרי בלעדי לחיצתו לא היה הזרם בא ומדליק, והרי גם כשמדליק בידים הוא זה רק הכשר לעצם המצוה שהיא האור והנאחזה (לפי הצד שאם היתה דולקת אינו צריך לכבות) ובכל זאת כשמדליק מברך „על הדלקת", מפני שבלי זה אי"א שיהיה האור, ומדליק לכבוד שבת, וא"כ ה"נ מיקרי שהוא מדליק ומביא האור מכיון שבלעדי לא היה יכול האור לבוא, ויכול שפיר לברך ע"ז.

ואפ"י לפי הצד שסובר ר"ת שכשהיתה מודלקת, צריך לכבות ולחזור ולהדליק, שכן הוא גם דעת הרמ"א (בס"ג דס"ג סעי' ד'), נמי י"ל שאין זה מפני שבענין שעצם ההדלקה תהיה לשם שבת, כי אם מפני שבענין שהתהות האור שהיא עיקר המצוה תהיה לשם שבת, וכשהיתה דולקת ועומדת הרי התהות האור לא נהיה לשם שבת.

ואם ניתן להסביר כזאת, א"כ בנר-חשמלי אף נאמר שאין זה נקרא שהוא מדליק, אבל מ"מ ברור שהתהות האור נהיה לשם שבת, שהרי בכזה בסיבוב הכפתור הוא דרך התהות האור, והאיש מהוה זאת לשם כבוד שבת.

וזה עוד יותר עדיף ממה שמוכח במג"א עצה לומר לעכ"פ בביה"ש להדליק ואשה תברך, דהא עכ"פ אית ליה דיעה ואדעתא דנפשיה קעביר [ומשום זה מתמיהים באמת עליו המפרשים דהא אין שליחות לעכ"פ]. אבל באן הרי ההדלקה נעשית תיכף מאליה ע"י לחיצת הכפתור [ע"י ברומה לזה מה שצינתי לעיל בפ"ח אות ג' בשם הח"ס].

וממילא לא רמי זה גם לדינו של הרה"ח שמוכח במ"ב (ס"ד דס"ג ס"א) שישאל המצוה לחבירו להדליק לא יברך רק המדליק, דשם הא המדליק בן דעת ואדעתא דנפשיה עביר, משא"כ כאן, כנ"ל.

ולפי"ן צריך להיות שפיר מותר להדליק נר שבת בנר חשמלי.

אלא צריכים לטור לך נרות חשמליות מיוחדות מסודר באופן כזה שיהא ניכר שזה לכבוד שבת, ע"י בשו"ע (ס"ד דס"ג סעי' י') ובחיי אדם ה' שבת (כל"ה ה' סעי' י"ד) ובמעשה רב להגרי"א (ה' שבת ס"י ק"ג).

י) אמנם אבל יש לי עוד בזה מקום ספק שאינו נוגע כלל להשיטות הנ"ל, והוא, שהרי אור החשמל שבזכוכית הולך סביב סביב ואינו יוצא רק מחוס אחד זקוף כפתילה (כך ראיתי שכן הוא רוב הזכוכיות), וא"כ אולי נחשב אור זה כאבוקה, והרי הרמ"א (בס"ד דס"ג סעי' ד') פוסק שאפ"י בנרות של שבת יורס יזהרו שלא לעשותן כמדורה, וצ"ע כעת, וע"י עוד מזה בסוף פרק הבא בזה"ה.

ד) ומדברי הרמב"ם מוכח שסובר שאין עצם ההדלקה מן המצוה אלא עיקר המצוה היא הפועל יוצא שיהא נר דלוק, שכן פוסק (בפ"ה מה' שבת ה"א): הדלקת נר בשבת אינה רשות אם רצה מדליק ואם רצה אינו מדליק, ולא מצוה שאינו חייב לדרוך אחריה עד שיעשנה כגון עירובי חצירות או נטילת ידים לאכילה, אלא זה חובה, ואחר אנשים ואחר נשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת, אפ"י אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכל"פ עונג שבת, וחייב לברך קודם הדלקה אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת, ע"כ.

ה) וכדברי הרמב"ם הנ"ל שצריך המצוה היא הפועל יוצא שיהא נר דלוק וההדלקה היא דק ההכשר, מבואר גם בשו"ע אורח (ס"ד דס"ג סעי' ב') דאיתא: אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת וכו', הרי שלא כתוב „חייבים להדליק" כי אם „חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת", והיינו שצריך המצוה הוא הפועל יוצא שיהא בשבת נר דלוק.

וזה שבשו"ע שם בסעי' פוסק „שלא יקדים למהר להדליקו בעוד היום גדול שאז אינו ניכר שמדליק לכבוד שבת", י"ל שאין כוונתו לעיכובא שאם הדליק בעוד היום גדול צריך לכבות, אלא רק שלכתחילה לא יעשה כן, כדי שיהא ניכר שמדליק לכבוד שבת, אבל אם היתה דלוקה כבר י"ל שפיר שאין עליו חיוב לכבותה, וע"י בהעמק שאלה שם שכותב בכה"ג לבאר אליבא דרבינו משולם הא דא"ל שהוא סבא „ובלבד שלא יקדים" שמסתיע משם ר"ת לדבריו, ע"ש.

ו) וא"כ כאמור לפי שיטה זו של רבינו משולם שהיא גם שיטת הרמב"ם והשו"ע, צריך להיות מותר להדליק נר שבת בנר חשמלי, וכנ"ל אות ג'.

והתחשבותי ש"ל שאפשר שפיר גם לברך מכיון שהוא הוא הגורם להביא לשם כבוד שבת את האור והנאחזה, ע"י בשו"ע הגרש"ז (ס"ד דס"ג סעי' י"א), ע"ש, ויש להאריך, וכאן יותר עדיף משם שהדולק ע"י עכ"פ, שהרי כאן הוא הגורם להדלקת הנר במו ידיו, וזוהי דרך הדלקתה.

ז) וע"י במשנה ברורה (בס"ד דס"ג ס"א) מה שרוצה להוכיח שהדלקה עושה מצוה מדמברכין להדליק, דומה שמוכיחה הגמ' בשבת (ד' כ"ב ע"ב) גבי נר חנוכה, וזה אינו דבחנוכה עיקר ההוכחה היא שאין מצוה בהנחה דאליכ היו מזכירין בברכה גם את ההנחה, ומשא"כ לענין אי עצם ההדלקה היא המצוה או הפועל יוצא, לזה אין להוכיח כלל מלשון הברכה, משום דאף אי הוי רק הכשר מ"מ צריכים שפיר לברך להדליק, הרי סוף סוף ההדלקה היא היא הפעולה וההכשרה להתהות האור ובלעדי זה אי אפשר לאור שיתהוה, ולכן יש לאדם לברך על מעשה הפעולה ולא על מה שמתהוה אח"כ ממילא מפעולתו, ואין מזה שום סתירה לשיטת רבינו משולם וסייעתו, ופשוט.

ח) בספר משפטי עזריאל לירידי הראשונים הרב הראשי לא"י הגרי"צ עזריאל שליט"א, האריך (סימן ז') ראיתי שמעיר לאסור הדלקת הנר בנר חשמלי מטעם הוא"ש שעלול הוא להפסק באמצע

א) בתוס' ד"ה חובה כותבים: ויש מי שרוצים לומר, דאין לברך אהדלקת הנר מדקרי ליה חובה כו', ואומר ר"ת דשיבוש הוא וכו' אבל הדלקת הנר היא חובה של מצוה עונג שבת וכו', ומה שאומר טעם אחר שלא לברך משום שאם היתה מודלקת ועומדת לא היה צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה ולא להדליק אחרת, אין נראה וכו' ובסדר רב עמרם יש וכו', ועוד נראה לר"ת שאם היה נר מודלק ועומד שצריך לכבות ולחזור ולהדליק כדאמר ליה ההוא סבא ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר, ע"כ.

מבואר לנו מדברי התוס' שדעת ה"ש רוצים לומר "הוא שמצוה הדלקת הנר בשבת הוא בעיקר שיהא נר דלוק ולא עצם ההדלקה לשם שבת, ולכן סברי שאף אם היתה מודלקת ועומדת אינו צריך לכבותה ולחזור ולהדליקה או להדליק אחרת, מכיון שעכ"פ הרי איכא אור בבית, וזוהי המטרה, משום זה סברי נמי שאין לברך על ההדלקה, ור"ת סותר הנחה זו וסובר שאף אם נאמר שאינו צריך לכבותה מ"מ יכול שפיר לברך כשמדליק, ומסתיע לזה מכמה מקומות בש"ס, ולעיקר הדין סובר, שעצם ההדלקה היא ג"כ מן המצוה ואם היה הנר מודלק ועומד צריך לכבות ולחזור ולהדליק.

ב) ובמדרכי בפ"ב (ס"ד רצ"ד) בהגה"ה מביא עוד טעם בשם רבינו משולם שלא היה מברך על הדלקת הנר משום דאסרינן בפרק התכלת (מנחות ד' מ"ב ע"ב) כל מצוה שאין עשייתה גמר מלאכת מצוהה אין מברכין עליה, ונר שבת אין גמר מצוהה אלא בשעת אכילה, גם מביא שר"י דחה זה ואמר ששפיר יש לברך ולא קשה מהתכלת, רגמר מצוהה היא שרואין בה לשבת בבית ול"א הכלים, על השלחן, ע"ש, וע"י בספר העמק שאלה מה שכותב להסביר בטוב טעם שיטת רבינו משולם, ושיטת ר"ת, ושני הטעמים האלו, של אם היתה מודלקת ועומדת, ושל כל מצוה שאין עשייתה גמר מצוה תל"י אהר"י, ושרבינו משולם סובר שאין בנר שבת מצוה אלא כדי שיאכל לאור ולכן אינו צריך לכבותה, ור"ת סובר שאין המצוה רק בשביל אכילה אלא גם בשביל כבוד שבת ושהיה מרובות יותר מצורך אכילה, ואפ"י לא יאכל כלל ולכן חייב לכבותה, וחייב שפיר לברך, ע"י ויונעם לך.

ג) והנה לשיטת רבינו משולם שאין המצוה של הדלקת נר שבת, בעצם ההדלקה, ואף אי לא הודלקו לשם שבת ג"כ לא איכפת, רעיקר המצוה היא הפועל יוצא שיהא אור בבית בשעת אכילה, נרמה שלשיטתו אין שום פקפוק שאפשר שפיר להדליק נר שבת בנר-חשמלי, אף שאין עושים נוף עצם מעשה ההדלקה, ופותחים רק מעבר להורם, דהא לא גרע זה מאילו הודלק שלא לשם שבת כלל, מכיון דרעיקר רק הפועל יוצא אור בבית.

ומה שיש להסתפק הוא לשיטת ר"ת שסובר שאף אם נאמר שכשדולקת אינו צריך לכבות מ"מ יכול לברך, כנ"ל, אם יכול לברך על הדלקת הנרות על פעולתו זו של סיבוב הכפתור ושל גרימת העברת הזרם לזכוכית החשמלית שיודלק שם, מכיון שעושה פעולה זו לשם כבוד שבת.

ובעיקר, מקום הספק הוא כמה שסובר שאם היו דולקות שצריך לכבות, והיינו שסובר שעצם ההדלקה היא מן המצוה, ובה יש להסתפק אם בגרמא כזו שגורם תיכף להדלקה, מיקרי לענין מצוה הדלקת נר שבת כמדליק במו ידיו ויוצא בזה ידי הדלקה, או לא.

בדין האלקטריא לברכת מאורי האש ולנר חנוכה

ענף א - בענין ברכת מאורי האש

ראייה דרך זכויות, וכח שם דמדברי הפרי מגדים משמע דסובר דגם הצ"י עצמו לא נתכוון כלל לפרש בירושלמי כדעת המשנ"ג, אלא או דהירושלמי מילי מילי חני כדעת המג"א, או כדעת המפרשים דאספקלריא היינו שפיג"ל [מראה], אבל פשוט הוא דראייה דרך זכויות חשובה ראייה גמורה [ה].

ולולא דמסתפינא היה נ"ל פירוש אחר כיוונת דברי הירושלמי דאוסר לנר על אור שבתוך האספקלריא⁴, דמיידי ככה"ג שהזכויות מוספת אור, כגון שהיא מרכות את האור ומגדילתו, או כמו הזכויות שצפמוטות שלנו⁵ שקודם העדמת הזכויות אינן מאירות יפה ואינן עשויות להאיר כי אם ע"י זכויות, וככה"ג אין מצדיקן, משום דלא תקנו חז"ל ברכה על האור כי אם על אור שהוא בא מתחת מלאכת הבערה שאסורה בשבת, משא"כ הוספת האור שהזכויות גורמת, הלא מותר מה"ש גם בשבת דלית בה איסור הבערה כלל, וכמו כן הורדת הזכויות נמי לא חשובה כיצוי ומשום כך מורידין אותה גם ביו"ט⁶, ולכך כיון דהאש עצמו אינו עשוי להאיר כי אם ע"י זכויות גריעת טפי, משום דבעינן אש שיהיה עשוי להאיר גם כשהוא גלוי, (וע"כ"ק כיון דעכ"פ עשוי הוא אש גמור שעשוי להאיר, ויש ליישב). וזה מתיישב שפיר מה שדקדקו האחרונים על פירוש הצ"י דא"כ אספקלריא היינו עשיות וזירושלמי שם דהך ברייתא חני נמי עשיות, ומדחלקם לשנים משמע דעשיות לאו היינו אספקלריא, וזה נחת דעשיות היינו רק נר בתוך הזכויות משא"כ אספקלריא שהיא מאירה.

ולפי"ז נראה דמ"ש המשנ"ג דהמהדרין זריכים להוריד את הזכויות, לענ"ד יש לפקפק בהידור זה, כיון דבלי הזכויות אין זה עשוי להאיר, ולכך על המהדרין נכון יותר לנר על אור שהוא עשוי להאיר בגלוי, וא"כ נראה דלפי זה בנידון דידן כיון דבלי הזכויות אין החוט מאיר כלל יש להדר שלא לנר כלל על מאור זה.

הרשב"א (ברכות נ"ג ע"ב ד"ה הנה) דעשית הוא כרואה השלכת אצל פנס אינו רואה את השלכתו³, עכ"ל ארחות חיים. ותמיהני דא"כ פליג הרשב"א על הירושלמי דהא אספקלריא משמע דהיינו עשיות, עכ"ל. ועיין בשו"ע (פס"ו) ובמג"א (סק"ס).

ועיין במשנ"ג צביאור הלכה (שם ד"ה או) שכתב ליישב תמיהת הרשב"א (ברכות שם) על שיטה זו, מהא דאוסר לקרות ק"ש כנגד ערוה בעשיות משום דערוה בראייה תלי רחמנא והא מתחזיא, הרי דגם זה מקרי ראייה, וא"כ גם בנידון דידן מיקרי רואה את השלכתו, וז"ל: דאינו קושיא מערוה לכאן, דבעינן לענין ברכה בורא מאורי האש שתקנו חז"ל לנר על צריית האור לא תקנו אלא כשהאור הוא גלוי בלי כיסוי ולא עמון וכעיקר צרייתו שהוא בגלוי, עכ"ד. ועפ"י כחצ המטה ברכה (שם) דיש (למנוע) [להמנוע] מלנר בורא מאורי האש לפי עשיות של זכויות שלנו שקורין לאמ"פ, משום דדעת הרבה פוסקים הוא כשיטת הצ"י שהחמיר בזה, וכן להחמיר בזה שסיר בעת הברכה הזכויות מלמעלה משום דלדעת האוסרים יש בזה חשש ברכה לבעלה, עכח"ד.

ולפי"ז יש לנו להסתפק בנידון דידן, דאיכא למימר דשאני הכא הוציל וצלי הזכויות אין שום אור כלל, נמצא דלא חשיב כאור שבתוך עשיות שהזכויות תולצת בפני האור, אלא אדרבה הכא הזכויות והאור חשיבי כחדא מילתא, אבל איכא נמי סברא לאידך גיסא דגריעת טפי מנר שבתוך העשיות, דהתם האור עצמו הוא כמו עיקר צרייתו אלא שהוא רואה אותו בעד זכויות, משא"כ בנידון דידן צאלקטריא שאינו מאיר כי אם כשהוא מכוסה, כ"ש טפי דלא דמי לאש של אדם הראשון ואין מצדיקן עליו.

אך מע"כ דודי הרה"ג ר' אהרן פרוש שליט"א הראה לי מה שכתב חשובה בענין זה להגאון בעל משנה ברורה ז"ל (מוכח) בספרו איפה שלמה ס"ה (ה') ומכאן שם דדעת כל גדולי הפוסקים הוא דאין להקפיד כלל על

גחלת של מתכת

אי חשיב אש לענין ברכה

ברם נלע"ד דלא נכון כלל לנר ברכת מאורי האש על מאור האלקטריא מתחת כמה טעמים וכמו שנבאר להלן בעז"ה.

דהנה צפרק הקודם (ענף ה' אות א') נתבאר דהבערה זו של מנורות ליצון שלנו חשיב כמו הבערת גחלת של מתכת, וא"כ לא מביעיל לדעת הראב"ד (פ"ב משנת ה"א) דמחייב רק משום מצב, י"ל דלענין ברכה להזכיר שם שמים ראוי להתמיר יותר ולמחיש דאפשר דטעמיה הוא משום דס"ל דמתכת כיון שאינו שורף לא חשיב כלל אש.

ואף לדעת הרמב"ם ז"ל נמי ז"ע, לפי מה שנתבאר צפרק הקודם (ענף ה' אות ב') דהבערה זו שאין בה שום כליון לא חשיב הבערה עצמה אלא רק תולדת מצב, וא"כ דילמא כיון דלא תקנו חכמים ברכה זו אלא לזכר שנברא האור במוצאי שבת, שנטל אדם הראשון שתי אבנים והקישן זו בזו ויצא מהן אור (עיין פסחים נ"ג ע"ב-ג"ד ע"א), אפשר דאף אכן בעינן דוקא הבערה דאית בה כליי כמו החם, משא"כ הבערה זו דחשיב רק תולדת הבערה מנלן דמצדיקין עליה, ואף דמסתבר דלא דמי כלל למלאכת שבת דבעינן דומיא דמלאכת המשכן, מ"מ כיון דעכ"פ לא דמי אש זה לאש שהזכירו רז"ל, אפשר דאסור.

ברכה על ראיית השלכת

דרך זכויות

עוד יש לחקור, דהנה בטור (אור"ח סי' רח"ב) כתב הצ"י: "גרסי' בירושלמי דברכות פרק אלו דברים (פ"ה ה"ו): נר בתוך חיקו או בתוך פנס או בתוך אספקלריא רואה את השלכתו ואינו משתמש לאורה משתמש לאורה ואינו רואה את השלכתו, לעולם אין מצדיקין עליה עד שיהא רואה את השלכתו ומשתמש לאורה, וז"ל ארחות חיים (הג' הגדה סי' י') המבדק על העשיות ועל הפנס צריך להוציא האור משם עד שיראה השלכתו, וכח

ענף ב - בענין מצות נר חנוכה

יש להסתפק אם אפשר לקיים מצות נר חנוכה בהדלקת מאור האלקטריא ככה"ג שניכר שהוא מדליק למצות נר חנוכה. (ועיין בספר דבר אליהו להגאון מוה"ר א קלאצקין ו"ל (סי' ס"ג) שנשאל על זה והאריך שם בתשובה).

הגאון בעל שו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' ל"א) בנרות של חנוכה שהשמן דולק בלא פחילה רק מונח טס קטנה וחכיות קנה חלול דק בחוכו, אם צעין דומיא דמנורה שיהיה זו שמן ופחילה או לא, והשיב שם דלא צעין דומיא דמנורה כי אם למנורה מן המוצהר ולא לעיכובא, עיוש"ה.

צעין דומיא דמנורה שבמקדש, שהאור הוא ע"י פחילה שהוצתה שמן, והכי נמי כאן, אף שלא הצריכו חכמים שמן כי אם למנורה מן המוצהר, מ"מ צעין עכ"פ שמהא פחילה שהוצתה דבר מה שהוא גורם את האור, משא"כ עמים דחשיבי כפחילה בלא שמן, או דילמא דאף לענין כך לא צעין דומיא דמנורה כי אם למנורה מן המוצהר. וענין זה נשאל

אם בעינן בנר חנוכה שיהיה שמן או סגי בפחילה הדולקת בשיעור

וגלענ"ד להקדים עוד ספק, אם אפשר לקיים מנורה זו ע"י הדלקת עמים שהם עשויים להאיר, ככה"ג [שאינו נעשה כמדורה וגם⁸] שאין העץ כלה אלא לאחר שיעור חצי שעה ומינכר שהדליקו לנר מנורה, מי

שכתב שם הגאון הנ"ל עזמו דמיירי שהוא מעביר את השמיר בידים על האבן, ולכן כיון דבקיעת האבן בזה צבת אחת עם מעשה ההעברה מיקרי שפיר מפסח בידים ממע"ט. וא"כ הכא נמי בנידון דידן גבי נר חנוכה כיון דעיקר המצוה הוא לא המשכת ההדלקה, דהא קיי"ל (רמב"ם פ"ו מחנוכה ה"ה; טו"ש"ע אור"ח סי' תרע"ג סעי' ב') צבתה אינו זקוק לה, אלא עיקר המצוה הוא רק ההדלקה עצמה, לכן יש להסתפק אם הוא יוצא מצוה זו ע"י גרמא.

וגם נלענ"ד דאין להוכיח כלל מלשון הכתוב שנאמר "ופתחת" וכן "תפתח", דהא בלאו הכי הלא לשון זה הוא מה שאמר הקב"ה למשה, ואפילו הכי אמרה תורה מפורש שהכל נעשה ע"י בללאל ואהליאב, וגם בכל הפרשה דהתם כתיב כמה פעמים ועשית ועשו וכדומה, אלמא דעיקר קפידא דקרא הוא רק ש[הדבר] יעשה, ולא למידק מיניה דע"י גרמא לא. וגם נלענ"ד דעל כרחין צ"ל הכי, דאי לאו הכי אף אם נאמר דמקיימים כל המצוות גם ע"י גרמא כיון שהוא גורם ומסבב לעשיית המצוה, אבל מ"מ הכא כיון דכתיב ביה נמי לשון "מעשה" (שמות שס י"א: "מעשה חרש אבן"), אמאי לא נידק מיניה דדוקא עשייה בעי ולא גרמא, כדאמרינן גבי לא תעשה כל מלאכה או גבי לאו דמחיקת השם דכתיב ביה נמי לא תעשון כן לך' אלוקים, דדוקא עשייה הוא דאסור הא גרמא שרי (שבת ק"כ ע"ג), אלא ודאי דאין לנו למידק כלל דרשה מעצמו וצפרט בקראי דעשיית המשכן וכליו, וז"ע.

ו.

מצות הדלקה היא בעשיית השלחבת

ברם בנידון דידן נראה דיש לדון כאן לפסול מטעם אחר, כיון דעיקר הטעם דהדלקה עושה מצוה הוא משום דבעינן דומיא דמנורה שבמקדש, ושם היתה עיקר המצוה לעשות שלהבת בדכח רחמנא "בהעלתך" את הנרות, ולא "בהדלקתך", והיינו מפני שהלהב עולה לכן נופל על זה לשון עליה, וגם מפני שצריך להדליק עד ששהא שלהבת עולה מאליה, ועיין פירוש רש"י בחומש (במדבר ה' ב', ועיין שם כ"א ע"א), וא"כ דילמא הכי נמי נגר חנוכה בעינן דוקא שלהבת ולא ליבון החוט לבד, ואף כי פשוט הוא דלא לכל הדברים הצריכו דומיא דמנורה, מ"מ נראה דאפשר דנכלל במאי דאמרו הדלקה עושה מצוה דבעינן הדלקה כדי ששהא שלהבת עולה, וז"ע.

ובל זה לא כחבתי כי אם להעיר את דעדי הספק בענין זה¹⁶, ויהא רעוא כי יאיר ד' את עינינו בתורתו תמיד ויזכנו לימי אורה ושמחה, ואין שמחה כהתרת הספיקות.

כלה, משא"כ מאור זה שאינו מכלה כלל. וגם י"ל דבעינן אור כזה שיש בו שלהבת¹⁰ משא"כ כאן דאין בו שלהבת כלל, וצפרט לפי המתבאר לעיל (עמוד רפ"ג) לדעת הראב"ד ז"ל (פ"ב משנה ה"א) אפשר לומר דברול מלובן לא חשיב כלל אש¹¹, ואף לדעת הרמב"ם ז"ל נמי לא חשיב מצעיר גמור אלא תולדת מצעיר, ובכה"ג דחשיב רק תולדה אפשר דלא חשיב מדליק לגבי הדלקה מעליא ולא יא. ה.

גרמא במעשה מצוה

ולענין נר חנוכה

אמנם אף אי היו רק גרמא כתב הגאון מוהר"פ פראנק שליט"א בירחון קול תורה (תרנ"ד תוצרת ג')¹⁴ "אולם להלכה הנני מסתפק קצת ביסוד החלק המעשי של מצוה עשה אי מעבד ששהא עשייתה בגדר של פעולה בידים דוקא, או נאמר דלגבי מצוה עשה די לו גם בגרם עשייה, ובלבד שיהא הוא המסבב לעשיית המצוה, אמרינן דהיינו עשייה ידיה וכו', ולדעתי כן הוא שיטת המג"א (סי' רס"ג ס"ק י"א) שמציא בשם מהר"ם שאם אחרת להדליק הנרות עד אחר שקיעת החמה תאמר לנכרי להדליק והיא תבדק, ובחידושי רע"א שם הקשה הא אין שליחות לעכו"ם וא"כ היא אינה מדלקת ואין תבדק על זה, ולפי האמור י"ל דהדלקת נר של שבת אין מצוה עשה ההדלקה שיהא מדליק בידים דוקא, אלא עיקר המצוה הוא ההשתדלות שיהא אור מאיר בבית, והוא קיום מצוה וא"כ שפיר מצרכה על הדלקת הגוי וכו', וכ"כ בשו"ע הרב ז"ל שחנך היא קודם ששהנה לאורן, כיון שעיקר מצוה הדלקת נר שבת אינה ההדלקה לבד, אלא ההנאה להשתמש לאורה היא עיקר, עכ"ל.

וביחוד כל זה הוא רק גבי נר שבת, אבל בנר חנוכה דהדלקה עושה מצוה י"ל שפיר דבעינן שדליק הוא בידים ולא ע"י גרמא, אף גם בזה הוכיח הגאון מוהר"פ שליט"א (ירחון קול תורה שס) דינא ממה שכתב בפרשת תלוי (שמות כ"ח ט') גבי אבני אפוד: "ופתחת" עליהם שמות בני ישראל, ואפילו הכי תניא (פסוק מ"ח ע"ג) שהוא כותבן בדיו ומראה להן שמיר מבחון "והן נבקעות מאליהן", אלמא דאף שאינו עושה מעשה הפיתוח בעצמו ואפילו הכי מקרי שפיר "ופתחת".

אמנם לענ"ד צ"ע, דא"כ גם בשחיטה מניין למידק מקרא דווצבת דבעינן דוקא כח גברא ולא ע"י גרמא (עיין חולין ט"ז ע"א ורש"י), מ"מ מקרא ד"ופתחת" דחשיב שפיר כאילו מפתח הוא אף ע"י גרמא, וכן מ"ש מגרמא בנזקין דפטור משום דכתיב "מכה נפש", דמשמע שהוא עצמו מכה בידים ולא ע"י גרמא, וא"כ הכי נמי כאן אמאי מיקרי ופתחת. ולכן נלענ"ד דעל כרחך לומר כמו

אמנם נראה דאף אי שמן בלא פחילה כשר, מ"מ פחילה בלא שמן אפשר דלא, משום דעיקר הנס הלא היה בשמן ולא בפחילה וא"כ אפשר דבעינן דוקא שמנים, וקצת נראה נ"ל דהנה גדולי האחרונים האריכו בקושימו המפורסמת של הגאון בעל שער אפרים (סי' ל"ח) דאין מדליקין נר חנוכה בשמן שריפה (ירושלמי סוף מרומות ורמב"ם סי' א' מרומות ה"ח), והא קיי"ל נר חנוכה צריך שיעור, ושמן שריפה כיון דלשריפה עומד נימא כמותי מיכתה שיעוריה, ועיין בפרי מגדים (סי' תרע"ג בשלל אברהם סק"א) שמסתפק בזה, ואחרים (עיין יעו"ט יעקב שם ועוד) כתבו דלא שייך לומר דמיכתה שיעוריה אלא בדבר שצריך שיעור, משא"כ כאן דאף שהוא צריך שמן כדי שיעור חצי שעה מ"מ אם יראה יתן פחילה דקה מן הדקה ויטטרך רק לשמן מועט, אבל עכ"פ משמע דבעינן דוקא שמן, דאי לאו הכי מה ספק הוא, נהי דלית ביה שיעור שמן מ"מ לא גרע מפחילה הדולקת בלא שמן, אלא ודאי דבעינן דוקא שמן כדי שיעור חצי שעה ולכן ספק הוא אללס כיון דעכ"פ לא נחנו חכמים שיעור למידת השמן, אי שייכא כאן טעמא דמיכתה שיעוריה או לא, [אך גם זה יתכן דה"ה נמי דאפשר בפחילה גרידא דאית בה הך שיעורא]⁹.

ועיין בעטרת זקנים (סי' תרע"ג) שכתב בשם המהר"ל מפראג (בספר נר מצוה): "דמאחר שהנס היה ע"י שמן צריך לקיים ג"כ המצוה ע"י נרות של שמן, אבל בנרות של שעה או חצי לא מיקרי נר", רק אבוקה, ופסול לגר חנוכה וכו', וההפך שצ"ל נר לאבוקה הוא שגר אין האור שולט בכל השמן רק בראש הפחילה ומושך משם את השמן אליו, ואבוקה היא כאשר האור והלהב שולט בכל השמן כמו שהוא נגר של שעה וחצי שוכרין קצב להפחילה", ואם כי לא קיי"ל בזה כוונתה (ראה רמ"א בשו"ע שם ס"א), מ"מ נראה דהיינו משום דגם בשעוה חשיב השעוה עצמה כמו שמן, אבל עכ"פ יש לזרז דבריו לסניף, דלענין נידון דידן דהיינו פחילה בלא שמן, כיון דלא הוכיחו כלל בחו"ל יש להסתפק אם מקיימים בה מצוה נר חנוכה או לא. והכי נמי באלקטריא, הלא כל האור הוא רק מחמת החוט המלובן שהורס העובר דרך בו הוא מחמם אותו עד כדי ליבון, בכה"ג נראה דכ"ש הוא שהוא ספק גמור, דאטו אם ילבן אדם בחול שהוא מאיר וייתנו כדי לקיים בו את המצוה וכי יא' הוא בזה, ודאי דספק גדול הוא כיון דלא קרי כלל נר.

ב.

אם צריך שידליק בדבר הכלה

ואם צריך שלהבת

ועוד נראה ד"ל דבעינן דוקא מידי דבר-כילוי הוא דומיא דשמן שהיה בו הנס שלא

אם יסיר היילון שהיה מכסה את האור, האם יקרא הדלקת נר שבת. ע"ש. ובאמת שדבריו נגד כל האחרונים הנ"ל שכתבו שיש חיוב מן התורה בהדלקת החשמל, ולדבריו שהוא גרמא, למה יאסר מן התורה, הא קי"ל (שבת קכ:) לא תעשה כל מלאכה, עשייה היא דאסור הא גרמא שרי, אלא ודאי דס"ל שנחשב מדליק ומבעיר בידים, והדלקה גמורה היא, ואינו ענין להסרת וילון, וממילא יכולים לצאת בתרלקה זו ידי חובת הדלקת נרות של שבת.

והן אמת כי בשו"ת משפטי עיואל (חלק אורח חיים סימן ז') כתב, שבהיות שהדבר מצוי שמאור החשמל עלול לכבות לפתע באמצע הסעודה, על ידי קלקול כתחנת הכח, או כבול החשמל, ונמצא מתבטל מעונג שבת, ולכן אין יוצאים בזה ידי חובת הדלקת נרות של שבת. ע"ש. (וע"ע בשו"ת משפטי עיואל מהדורא תנינא סי' כג והלאה מ"ש בזה). וכן כתב בירחון הפוסק (חדש טבת תש"ג סימן שפ), בשם אביו הגאון רבי אליהו פוסק. ע"ש. וכן כתב גם בשו"ת פקודת אלעזר (סימן כב) הנ"ל. וע"ע בשו"ת ישכיל עבדי חלק ח (ז' אות ה עמוד מו:). ע"ש. (וראה עוד בשו"ת המהרש"ג סימן קו הנ"ל). אולם נראה כי לפי המצב כיום אין מקום לחשש זה ברוב ככל המקומות, שאין הפסקת זרם החשמל מצויה אלא רק לעתים רחוקות מאוד, ואם באנו לחוש לזה, הרי גם בנר שמן ופחילה קורה לפעמים שנכבה באמצע הסעודה מאווי סיבה, ובפרט אם ניתן מים על הפחילה לפני ההדלקה, ואם כן אין לרבוט סוף ולכן אין לחוש לזה כלל, דלא חיישין למיעוטא דלא שכית. וכן פסק הגאון מופת הדור רבי צבי פסח פראנק בשו"ת הר צבי (האו"ח ח"א סי' קמג), שיוצאים ידי חובת הדלקת הנרות של ליל שבת, בהדלקת אור החשמל. וכן פסק הגאון רבי אליהו קלצקין בשו"ת דבר הלכה (סימן לו). ע"ש. וכן פסק הרה"ג רבי יעקב משה טולידאנו בשו"ת ים הגדול (סי' לב), ומכל מקום נראה שכל שאפשר למצוא נרות שמן או שעות ערבי יותר לצאת בהם ידי חובת הדלקת הנרות של שבת, ולברך עליהם, בלי שום פקפק, וגם מפני שיש בהם היכר מיוחד שנעשו לכבוד שבת, ורק כשאין אפשרות כלל להשיג נרות שמן או שעות, יכול לברך ולהדליק נרות שבת במאור החשמל. וראה עוד בשו"ת כוכבי יצחק חלק א' (סימן א' ו'), שהאריך מאוד בדיון הדלקת נרות שבת בחשמל, ובסוף דבריו (בעמוד כ') כתב, שהגאון רבי אהרן קנטזר זצ"ל, הקיל לילולת כלבד שהיא בבית החולים, ואין באפשרותה להשיג נרות שמן או שעות, שתוכל לצאת ידי חובת הדלקת נרות חשמל. ע"ש.

מה שנוהגים בבתי מלון להעמיד שלחן מיוחד בפרוידור, וכל הנשים שמתארחות שם מדליקות נרות בברכה על השלחן הזה, ובשאר החדרים אין אלא אור החשמל בלבד, הברכה על הנרות הללו היא בברכה לבטלה. ובפרט שעיקר כבוד ועונג השבת צריך להיות במקום הסעודה של שבת. וכ"כ בשו"ת חמדת צבי (סי' יט סוף ד אות י'). ולכן אם אי אפשר לכל אחת להדליק נרות שבת בחדרה מחשש דליקה, ידליקו את אור החשמל לכבוד השבת, "ובברכה". וכמו שנבאר לעיל.

י"ט. כל שאפשר להשיג נרות שמן או שעות, בודאי שעדיף לצאת בהם ידי חובת הדלקת הנרות של שבת ויום טוב, כיון שיש בהם היכר מיוחד שנעשו לכבוד שבת ויום טוב, ונכון לכיון בברכה שקודם ההדלקה, לפטור בברכתו גם את הדלקת החשמל שידליק לאחר מכן, ומכל מקום במקום שאין אפשרות בשום פנים להשיג נרות שמן או שעות, אפשר לברך ולהדליק על נרות חשמל, ויוצאים בהם ידי חובת ההדלקה^(ט).

הטור והשלחן ערוך (סימן הרעה סוף ב'). ע"ש. אלא ודאי שהעיקר שיהיה דבר הדולק ומפץ אור, וגם לגבי רבי חנינא בן דוסא שהוא רגיל בנשים, אנלא מילתא למפרע שהוא נר הדולק, ויוצאים בו ידי חובת הדלקת הנרות של שבת, וכל שכן במאור החשמל. ויש לדחות, וכן פסק בשו"ת וזכרון יעקב (מוסד הרב קוק תשל"ה סוף סי' יד) להקל בזה. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת פתחי שערים בחידושי לשבת (דף כא ע"א). ובשו"ת הר צבי (האו"ח ח"ב סי' קד אות ב), ובשו"ת זה הים ח"א (סי' כז), ובשמירת שבת כהלכתה (פרק מג סוף ד). וד"ק.

והאמת כפי שהסכימו גדולי האחרונים בזמננו שהחשמל הוא אש בוערת, והמדליק נר חשמל בשבת, חייב מן התורה משום לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, וכמו שכתב הגאון מסמטאור בשו"ת קרן לדוד (סימן פ'). וכן פסקו בשו"ת אבן יקרה תליתאה (סימן קסח), ובשו"ת מחזה אברהם (סימן מא), ובשו"ת מלמד להועיל (סימן מט), ובשו"ת פני מכן (סימן נו). וכן פסק הגאון רבי חיים עוזר גרודינסקי זצ"ל בשו"ת אחיעזר חלק ג (סימן ס), והחזון איש (סימן ג' אות ט'). וכן כתב הגאון רבי שלמה יוסף זיון בספר סופרים וספרים (בחלק התשובות עמוד שטז) בשם הגאון הרמאצובי. ע"ש. ועוד אחרונים. ובשו"ת נחלת שמעון (סימן טו) העיד, שהגאון רבי חיים מברסקי היה נוהג לברך במוצאי שבת בורא מאורי האש על אור החשמל, כדי להוציא מלב המועים שחוששים שאין החשמל בכלל איסור הבערת אש בשבת מן התורה. ע"ש. וכיוצא בזה כתב הגר"י ניימרק בספר אשל אברהם על חולין (בפירות גיוסר סימן כא), שהגאון רבי חיים עוזר היה מזהר לברך בורא מאורי האש על אור החשמל, כדי להורות וללמד דעת את העם שהחשמל הוא אש וחייבים על הבערתו שבת מן התורה. ע"ש. (אלא שכבר כתבנו בשו"ת יחזק דעת חלק ב' סימן למ, שלמעשה אין לברך בורא מאורי האש על החשמל, משום שהזכוכית שסביב אור החשמל חוצצת ומפסקת, ואנן בעינן אש גלויה דוגמת האש שהמציא אדם הראשון במוצאי שבת (פסחים נד ע"א). ע"ש).

ואמנם גם בשו"ת פקודת אלעזר (סימן כב) כתב לפקפק בנידון שלנו, משום שאין כאן פעולת הדלקת ממש, שהוא רק פותח הכפתור והאור יוצא מעצמו, ולדעת רבינו תם והפוסקים ההדלקה היא עיקר המצוה, וכו'. ע"ש. גם בשו"ת דברי יצחק (האו"ח ח"ב סי' קט אות ח) הביא דברי הגאון בית יצחק (חיו"ח ח"א סי' קב) דס"ל שיוצאים י"ח הדלקת הנרות בנרות החשמל, וכתב ע"ז, ולא הבנתי, כי לפע"נ דמה שמסוכב הכפתור להדליק החשמל הו' רק כמסיר המניעה שהיתה מעכבת זרימת כח האש מתחת החשמל למקום זה, והו' רק גרמא, ואטו

(י) נשאלתי אם יוצאים ידי חובת הדלקת נרות שבת בהדלקת מנורת חשמל, או לא. והנה הגאון רבי יצחק שמלקים בשו"ת בית יצחק (חלק יורה דעה סימן קב) פסק, שיוצאים ידי חובת הדלקת נרות שבת במאור החשמל, ומברכים עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת, שכל מאור המחובר לפחילת שמן או שעות נקרא נר, ואף כאן שהמאור נחלה בחוטי החשמל נקרא נר, וראוי לברכה, ומכל שכן שיוצאים ידי חובת הדלקת הנרות בגאז שיש לו עיקר. ע"ב. (וע"ע בשו"ת בית יצחק חיו"ח ח"ב סי' לא אות ח). וכן הסכים גם הגאון מכרורי בשו"ת מחזה אברהם (סימן מא). ע"ש. אולם הגאון רבי מרדכי וינקלר בשו"ת לבושי מרדכי תליתאה (חלק אורח חיים סימן נט) פסק, שאין יוצאים ידי חובת הדלקת נרות חשמל, כי צריך להיות שמן ופחילה דוקא לעיכובא. ושו"ר בשו"ת לבושי מרדכי מהדורא בתרא (ס"ט יט), שחור בו, וצידד להתיר. ע"ש. ויש להעיר קצת בזה מרבירי הגמרא (תענית כה ע"א), במעשה דרבי חנינא בן דוסא שראה את בתו בליל שבת כשהיא עצובה, אמר לה בתי מפני מה את עצובה, אמרה לו כלי של חומץ נחלק לי בכלי של שמן, והדלקתי ממנו (מהחומץ) אור לשבת, אמר לה בתי מה איכפת לך, מי שאמר לשמן וידולק הוא יאמר לחומץ וידולק. תנא היה דולק והולך כל היום כולו עד שהביאו ממנו אור להברלה. ולכאורה קשה, שאם הברכה של נרות שבת נחלקה דוקא על פחילת שמן או בשעות לעיכובא, עדיין היה לה מקום להתעצב, על שבירכה ברכה לבטלה, שההדלקה עושה מצוה. שהרי נוסח הברכה להדליק נר של שבת, וכמו שאמרנו בשבת (כב ע"ב) לגבי נר חנוכה, הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה, ופשטה הגמרא (שם כג ע"א) על פי נוסח הברכה, שמברכים להדליק נר חנוכה, שמע מינה שהדלקה עושה מצוה. ע"ש. וכן הוכיח במישור האליה רבה (ריש סימן תרעה), ושכן כתב המרדכי (פרק במה מדליקין). ע"ש. (וכן כתב מדרגשיה הראשון לציון הגאון רבי בן ציון מאיר חי עיואל בשו"ת משפטי עיואל חלק אורח חיים סימן ז'). וכן כתבו התוספות (שבת כה ע"ב) בשם רבינו תם, שאם היה הנר דולק ועומד צריך לכבותו ולחזור ולהדליקו לכבוד שבת. (וכרקיימא לן בשבת כג ע"א לגבי חנוכה). ע"ש. [ועיין להפני יהושע בחידושי לשבת (כג ע"א). וי"ל ע"ד]. ולפי זה כיון שבשעת ההדלקה היה חומץ, ועדיין לא נתברך בברכתו של רבי חנינא בן דוסא שהוא יאמר לחומץ וידולק, הברכה שבירכה בתו הו"א לבטלה. וכמו שכתב כיוצא בזה הרא"ש (פרק במה מדליקין סוף סימן ז'), שהואיל והדלקה עושה מצוה, צריך שיהיה שמן בנר כשיעור קודם ההדלקה, אבל אם בידך והדליק ואחר כך הוסיף שמן כשיעור לא יצא ידי חובתו. וכן פסקו

יחודה

חלק ב - סימן לט

דעת

אמנם הגאון מברודי, רבי אברהם הלוי שטיינברג בשו"ת מחזה אברהם (סימן מא), נשאל, אם אפשר לברך להדליק נר של שבת, או בורא מאורי האש, על מנורת נאז, והשיב, שכבר העלה הגאון רבי יצחק שמלקים בשו"ת בית יצחק (חלק א' מורה דעה, סימן קכ אות ה) שיוכל לברך גם על מנורת חשמל, וגם על מנורת נאז. ע"כ (ו). ובשו"ת נחלת שמעון (סימן טו)

העיד כגדלו שהגאון רבי חיים מלוביצ'יק, מבריסק, היה עושה מעשה רב לברך בורא מאורי האש על חשמל, כדי להוציא מלב המועים החוששים לומר שחשמל אינו בכלל איסור הבערת אש בשבת. ע"ש. גם הגאון רבי אברהם יעקב ניימרק בספרו אשל אברהם על חולין (בקונטרס פירות נינוסר סימן כא), כתב, ששמע שהגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי היה מהדר לברך בורא מאורי האש על אור חשמל, כדי להורות וללמד לעם שהחשמל הוא אש נמור לחיוב עליו משום הבערת אש בשבת. ע"ש. וכן פסק הראש"ל הגאון רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל בשו"ת משפטי עוזיאל חלק א' (חלק אורח חיים סימן ט). וראה עוד להרה"נ רבי יצחק אריאלי בספר ענינים למשפט (ברכות נג:). אולם לענין מעשה יש לנו לחוש לסכנת רבותינו הראשונים והאחרונים הנ"ל הסוברים שזוכיות מפסקת לענין ברכת בורא מאורי האש, ופסק ברכות להקל. (ובפרט לפי מה שכתב הגאון רבי עקיבא איגר בחידושייו לאורח חיים (סימן דצח), "שאם בירך בטעות בורא מאורי האש על דבר שאין יוצאים בו ידי חובת הברכה, ממילא נעשה הפסק בין ברכת בורא פרי הגפן לשניה מן הכוס, וצריך לחזור ולברך גם בורא פרי הגפן", נמצא שיש עוד ברכה נוספת לבטלה בזה). וכן ראיתי להגאון רבי צבי פסח פראנק בשו"ת הר צבי חלק ב' (סימן קיד) שהביא שהגאון הרגאמשובי רבי יוסף רוזין היה רגיל להורות לברך בורא מאורי האש על אור החשמל, שהרי אש הוא, ורבה של ירושלים הגרצ"פ פראנק הנ"ל חלק עליו ופסק שאין לברך על החשמל בורא מאורי האש, ונתן טעם לכך משום שאין זה "אש" המאיר אלא מתכת מחוממת המאירה. ע"ש. (וכן הוא בתשובתו שנדפסה בירחון "המעין" גיליון חודש טבת תשל"ב). [וכן כתב הגאון רבי שמעון גרינפלד בשו"ת מהרש"ג חלק ב' סימן קו. ע"ש]. וכן פסק להלכה הרה"ג רבי רפאל ברוך מולידאנו בקיצור שלחן ערוך השלם (עמוד שכג). וכן עיקר להלכה ולמעשה. לפיכך חובה קדושה מוטלת על גבאי בתי הכנסת בכל אתר ואתר להדליק נרות שעוה לפני ההכבדה, בשטח בית הכנסת, באופן שכל הצבור יוכלו ליהנות מאור הנרות, ולצאת ידי חובת ברכת בורא מאורי האש לכל הדעות.

ומכל מקום הרגיל במשקפים אין צורך שיסיר משקפיו בעת ברכת בורא מאורי האש כדי שיראה השלכת שכנר כמו עינוי ללא כל הציצה, שמכיון שהאש גלויה אפשר לברך עליה בורא מאורי האש, וכדין כל ברכות הראיה. וכן כתבו האחרונים.

והגאון מברודי מחבר הספר מחזה אברהם השיב לזה דין ברכת בורא מאורי האש. אבל לפי מה שביארנו בפנים לא קרב זה אל זה. שמעך התפסק ש' הזוכיות אין לברך בורא מאורי האש עד שתהיה אש גלויה, ואפשר שגם הבית יצחק יודה לזה.

שאלה: האם אפשר לברך ברכת "בורא מאורי האש" בהכבדה של מוצאי שבת על אור החשמל?

תשובה: בירושלמי (פרק ח' דברכות הלכה ה) נאמר: היה נר מונח בתוך פנס או בתוך אספקלריא, אינו מברך עד שיראה את השלכת וישתמש לאורה. [וראה בפירוש רבינו האי גאון (סוף מסכת כלים) שפירש: "אספקלריא, זכוכית, ונקראת בלשון ישמעאל ג'מאת". וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשנה שם. וכן הסכים בספר בית דוד על המשניות שם, ודלא כפירוש הר"ש שם]. וכתב בספר ארחות חיים (הלכות הבדלה אות י, דף סח ע"ב), שלפיכך אינו ראוי לברך בורא מאורי האש על נר שבתוך עששית, עד שיוציא משם את הנר כדי שיהיה רואה את השלכת. וכן דעת רבינו אבי העזרי, הראב"ה, (בברכות סימן קמא). וכן כתב בשיטה מקובצת בברכות (נג:). וכן דעת מרן הבית יוסף (סוף סימן דצח). ולכאורה קשה שהרי מבואר בגמרא (ברכות כה:), ערות בעששית (וזכוכית) אסור לקרות קריאת שמע כנגדה, משום שנאמר ולא יראה כך ערות דבר, והרי נראית היא. ומשמע שראיה דרך עששית דינה כראיה נמורה, ואם כן גם לענין ברכת בורא מאורי האש העששית אינה מפסקת, שהרי רואה הוא דרכה את השלכת וגם משתמש לאורה. (וכן נראה דעת הרשב"א בחידושייו לברכות נג: וראה בבית יוסף שם). והנה הגאון בעל משנה בורה בבואר הלכה (סוף סימן דצח) עמד בקושיו וזו, ותיירך לנכון, על פי מה שאמרו בגמרא (פסחים נד:). שהטעם שמברכים בורא מאורי האש בהכבדה של מוצאי שבת, לפי שאו היתה תחלת יצירת האש על ידי אדם הראשון, שהביא שתי אכנים והקישן זו בזו ויצא מהן האור. וכן אמרו בירושלמי (פרק ח' דברכות הלכה ה:), "אמר רבי לוי, באותה שעה זימן הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון שתי רעפים והקישן זו בזו ויצא מהן האור". לכן אנו צריכים לעשות דוגמת האש שנוצר על ידי אדם הראשון שהיה אור גלוי ממש ללא הפסק זכוכית וכיוצא בה. ע"כ. וכן כתב בספר ברכת ראש על ברכות (נג:). וכן פסק להלכה הגאון רבי יוסף חיים בספר בן איש חי (שנה שניה, פרשת ויצא אות יד), שאין לברך בורא מאורי האש על האור של מנורת נפט עד שיסיר את הזכוכית המכסה את השלכת, כדי שתהיה השלכת גלויה ונראית לעין כל. וכן פסק בשו"ת קרית חנה דוד (חלק אורח חיים סימן מט), שאין לברך על נר שמכוסה בזכוכית שיש בזה חשש ברכה לבטלה. ע"ש. ולפי זה הוא הדין שאין לברך על מנורת חשמל, שהרי הזכוכית מפסקת בעד השלכת. ואף על פי שיש מקום להלך ולומר שרק במנורת נפט וכיוצא בה שישנה אפשרות להוריד בנקל את הזכוכית, והאש תשאר דולקת, הזכוכית הוצצה, מה שאין כן בענין מנורת חשמל, שאלמלא הזכוכית המקיפה את השלכת, מיד האש של החשמל נכבית. מכל מקום מתוך שאנו מדמים לא נעשה מעשה (כמו שאמרו בגיטין לו:), להכנס בחשש איסור ברכה לבטלה, מכיון שאפשר לברך על נר שעוה וכיוצא בו.

(י) יש להעיר כי באמת בשו"ת בית יצחק (חלק א' מורה דעה סימן קכ אות ה), לא נזכר כלל דין ברכת בורא מאורי האש על נאז או חשמל. [ומה שציין בספר מחזה אברהם הנ"ל סימן קס. וראו שעות סופר בציונו. וצ"ל בג"ל]. ולא התיר אלא לברך עליו להדליק נר של שבת.

יביע

ב"ה. קהיר. מנורת זהב (תשי"י) לפ"ק.

אשר שאל מעמי, על אודות המנורות החשמליות שנעשו בבתי הכנסת פה קהיר, וכל מנורה היא של שבעה קנים, אם יש להתיר לקיימן או לא.

א) גרסינן ברי"ה (כד:). לא יעשה אדם בית תבנית היכל, אכסדרה תבנית אולם, חצר כנגד עזרה, שולחן כנגד שולחן, מנורה כנגד מנורה, אבל עושה של חמשה (נרות) ושל ששה ושל שמונה, ושל שבעה לא יעשה אפי' של שאר מיני מתכות. ומפיק לה מדכתיב לא תעשון אתי, לא תעשו כדמות שמשיי. ע"ש. וכי' התוס', אכסדרה תבנית אולם, סתם אכסדרה אין בה כי אם שלש מחיצות, ורביעית פרוצה במילואה, כרמשמע בב"ב (כה:). והא דקתני אכסדרה תבנית אולם, לפי שהיתה פתחו גדולה קרי לה אכסדרה. אע"פ שלא היה במילואה, דהו"ל גיפופי ט"ו אמות וכו'. ע"כ. ומכאן כי בתשו' מהר"ם קולון (שורש עה), להביא ראיה דלא בעינן שיהיה ממש דוגמת המנורה, שהרי האולם היה לו ארבע מחיצות, וכיון שהיה נראה כאילו אין לו רק שלש מחיצות, אסור לעשות אכסדרה בת שלש מחיצות כתבניתו, אלא דבמראית העין תליא מילתא, ואע"ג דלא עביר דוגמת בהמ"ק ממש. וכי"ש במנורה של ד' קנים, שאינה דומה בגובה למנורה של בהמ"ק. ע"ש. ובאמת שאין זה מוכרח בכונת התוס', שאין רצונם לאסור אכסדרה של ג' מחיצות, רק באו ליישב הלשון "אכסדרה תבנית אולם". דהו"ל בית תבנית אולם, אלא שכיון שפתחו רחב הרבה דמי טפי לאכסדרה, ולעולם אין איסור בעשית אכסדרה עד שיהיה דומה ממש לאולם. וכבר תפס על מהר"ק"ו בזה, הגאון חכם צבי (סי' ס). ע"ש. וע"ש בחי' הריטב"א (ע"ז מג:). ע"ש. וכן הסכים לדינא בשו"ת שערי דעה ח"ב (סי' רסו). ע"ש. ומ"מ במנורה שאין בגובהה י"ח טפחים, כמנורה של בהמ"ק, נראה שיש לאסור, וכמ"ש מהר"ק"ו, שאין שיעור זה מבואר בתורה, ואינו מעכב במנורת בהמ"ק. ע"ש. וכן הובא לדינא בב"י יו"ד (ס"ס קמ"א), וכן פסק בש"ע (שם).

אומר

חלק א - יורה דעה - סימן יב

ג) והנה תנן במנחות (כח:), שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה, שבעה נרותיה מעכבין זה את זה. ופרש"י, שבעה קני מנורה, כדכתיב וששה קנים יוצאים מצדיה, והמנורה עצמה שבאמצע היא השביעית. שבעה נרותיה, בראש כל קנה וקנה היה נר אחד כעין בוך, ושם נותנים השמן והפתילות. עכ"ל. וא"כ בנ"ד שאין נרות למעלה לקבל שמן ופתילות, שאין שם אלא חוטי חשמל, ומנורה (של זכוכית) חשמלית מקיפתם, בלי שום בית קבול, נראה שאפשר להתיר, שהרי מעכבים במנורה. וכמ"ש החכם צבי (סי' ס), שאף מהר"ק"ו מודה שאם שיהיה נרות שמעכבין, שפיר דמי. וכתב, והלכה למעשה לע"ד, הדבר ברור שמוותר לעשות מנורה בת שבעה קנים ושמונה נרות על ראשה, שהיא פסולה מדאורייתא, וכן מוכיחה כל הסוגיא שכל דבר שפסול בפנים מותר לעשותו בחוץ. עכ"ל. וכי"כ הש"ך (סי' לו), עמ"ש מרן בש"ע, מנורה של שבעה קנים לא יעשה אפילו משאר מיני מתכות, ואפילו בלא גביעים וכפתורים ופרחים. וכי' הש"ך ז"ל: ואפי' בלא גביעים וכו', שכל זה אינו מעכב, דבריעבד המנורה כשרה בלא גביעים וכפתורים, וכן אם אינה גבוהה י"ח טפחים. עכ"ל. ומבואר מזה שכל שמעכב דביעבד, מותר לעשותה בחוץ.

ט) ועינא דשפיר חוי למרן החיד"א בשיורי ברכה (ס"ס קמא) שהביא דברי הדב"מ שרצה להליץ לקיים מנורה שהיתה בבהכ"נ בת שבעה קנים, שערערו מדיון זה, וכי' שדבריו חלושים, וגם הוא סיים בפרק שלוח הקן, להעביר ממנה קן אחד או להוסיף קני, ושכן ראוי לעשות, דמי יכנס באיסור תורה בחילוקים כאלו. וזכורני בימי נעורי שעשו בבהכ"נ בירושל"ו מנורה של מתכת בת שבעה קנים, ומורנו הגאון מהר"א נחום ושאר הרבנים ז"ל אסרו לקיימה, וציוו והוסיפו קן לת. וכן ראוי להורות. ע"כ. ונראה דמייירי. במנורת שמן, ושבעה נרותיה עליה. והנה בנ"ד נראה שאפשר להקל יותר, מצד הנרות שהם של זכוכית ואינם דאויים לבית קיבול.

שמירת שבת כהלכה - פרק מג

לד. נחלקו הפוסקים, אם אפשר לברך על הדלקת נרות שבת במקום מואר שכבר דלוק בו אור אחר (קט"א). ולכן טוב לברך את ברכת ההדלקה באופן שיצא ידי כל הדעות (קט"ב). ומן הראוי איפוא שהאשה תדליק את נרות השבת וחבר, ורק אחר כך ידליק אחד מבני הבית את מנורת החשמל, או שיכוון את שעון השבת, שבאמצעותו ידלק אור החשמל לאחר מכן, או שהאשה תדליק את אור החשמל לכבוד שבת לפני הדלקת הנרות ותכוון בברכתה גם על אור זה (קט"ג).

פרק מא

לב. אין לברך על נורה פלוארצנטית, כי הרי אין בה אש כלל (קט"ד), וכן אין לברך על נורת-חשמל רגילה שזוכיתה אינה שקופה (קט"ה). ובאשר לנורת-חשמל שזוכיתה שקופה, מחלוקת הפוסקים היא, אם מותר לברך עליה (קט"ו) — יש אוסרים ואחרים מתירים. ולדעת המתירים מותר לברך עליה גם אם נדלקה בשבת באמצעות שעון שבת (קט"ז).

רסג סעי' ד' ברמ"א וע"ש בכ"פ החיים ס"ק לג, ומסתבר דגם יברך על הדלקה זו, מכיון שהקדמות לא היתה לכבוד שבת, ויל"ע בדברי הרמב"ם פ"ה מה' שבת ה"א ושם פ"ל ה"ה, ... שהיה נר דלוק, וע"ש בפ"ה, דאם מדליק מברך.

(קט"א) עיין ס' רסג סעי' ח. ושמעתי מהגרש"ז אורעבך שליט"א, דצ"ע בנרות של שמן אשר בזמננו לא נהוג כלל להדליקם לכבוד או להרבות באור על יום וליונות מריבו האור ואין משתמש בנר של שמן רק ביום השנה (יארצייט) או בבית האבל, וא"כ כשיש כבר אור חזק ובהיר, הרי ליכא כלל שום שמחה ויחיה מה וא"כ איך אפשר לברך על זה, ואולי בגלל שחז"ל קבעו את השמן להדלק במצוה, וגם ידוע ונכון שזה לכבוד שבת, ה"ל חשיב כהנהגה וגם שמחה. וגם נראה דכיון שכל הנשים הנשואות מקפידות מאד על מצוה זו, לכן אפשר שגם נעשה כהנהגה חשוב להוסיף נרות כאלה לשם מצוה ולברך על זה, כמו שמברכים על הדלקת נרות חנוכה בביה"ב גם לדעת הב"י שאין מברכים על הלל ב"ר"ח (עיין ס' תרע"א סעי' ז ובשע"ת ס"ק י'), והיינו משום שהברכה היא בימים כאלה שכולם מברכים בבית בנוסח זה, וה"ל כהנהגה חשובה זה אף שמעיקה"ד הוא נקבע להנאת אורה, גם קבלו על עצמם הדלקת נרות לכבוד שבת בכל אופן שהוא. גם מיושב בכ"פ ביו"ט שחל בע"ש או במוצש"ק, והחשמל כבר נדלק ע"י השעון, איך אפשר לברך על ההדלקה בשמן שלא יוסיף כלום, ולברכוני נחא, ועדיין צ"ע, עכ"ל. (קט"ב) עיין ס' רסג סעי' ח ברמ"א, דנקטין להקל, מ"מ כל שאפשר לצאת ידי כל הדעות, ודאי עדיף, ע"ש במ"ב ס"ק לח, בכ"פ החיים ס"ק נד ובתורת שבת ס"ק ד. (קט"ג) עיין לעיל הערה קסו, ועיין שו"ת רבבות אפרים ח"ג ס' קסב.

(קט"ד) ספר החשמל לאור ההלכה ס' ג פ"ח, שו"ת יביע אומר ח"א ס' יז ר"ח. (קט"ה) ספר מאורי אש הנ"ל סוף ענף א. (קט"ו) ע"ש דהנהגה נחלת של מחבת, ויתכן שלא היה אש כלל, ובפרט לדעת הראב"ד, פ"ב מה' שבת ה"א, ועוד, ולא חזי כלל לשלחבת, ולכן חמור מגחלים להשקות, וכ"ה בשו"ת הר צבי אור"ח ח"ב סוסי קיד ושו"ת יביע אומר הנ"ל, ע"ש דאין לברך דספק ברכות להקל. ועוד יש לדון, דאין כאן הרבה מאורות, וא"כ יכול לברך "מאורי האש" (ס' רצח במ"ב ס"ק ב), ועיין גם שו"ת כוכבי יצחק ח"א ס' יא. לעז"ז מצאנו בשו"ת הר צבי הנ"ל בשם בעל צפנת פענח, שהיה רגיל להורות לברך "מאורי האש" על אור החשמל, וכן העיר בשו"ת נחלת שמעון ס' טו על הגר"ח מבריסק זצ"ל שהיה עושה מעשה רב לברך על חשמל, וכ"ה בשו"ת כוכבי יצחק הנ"ל בשם הגר"ח גורדונסקי זצ"ל, אלא דגם לדעת המתירים י"ל שאין כאן ההיתור של אבוקה. (קט"ז) עיין מאורי האש פ"ה, אלא שבעל המחבר שליט"א בעצמו נוטה לומר לא לברך כלל על אור נורת-חשמל, מפני שהאור אינו קבוע אלא מתחדש ונוצר כל הזמן ע"י תחנת-הכוח (ויל"ע לדברי, אם שונה הדין לגבי נורת-חשמל שדולקת מכוח הזרם שבבטריה, ועיין לעיל פמ"ג הערה כב).

ד. מצוה מן המובחר להדר ולהדליק בשמן דת * (י"ח), ואם אין לו שמן דת — ידליק בשאר מיני שמן שאורם צלול (י"ט). ויעשה פתילות מצמר-גפן, או מחומר אחר שהוא נאחז בו יפה (כ). וגם מותר להדליק בנרות של שעוה או של כל חומר אחר, ובלבד שאורם צלול (כ"א). והמדליק נרות-שבת וי"ט בנרות-חשמל — יש לו על מי לסמוך, וגם יברך על הדלקה זו (כ"ב), ובלבד שידליק לכבוד שבת, וכדלהלן סעיף לב (כ"ג).

לב. כל הנרות שמדליק בתוך ביתו — ידליקם לכבוד שבת, גם אם אינו מברך עליהם ברכת ההדלקה (קט"ח), וכן כשמדליק את מאור החשמל, שהוא נוסף על נרות שבת, יקפיד להדליקם לכבוד שבת (קט"ט). הדליק את הנרות שהוכנו לשבת שלא לשם נרות שבת, אלא לכל צורך אחר, לא יצא ידי חובתו, ואם טרם הגיעה שעת איסור מלאכה, וכדלהלן פרק מו סעיף יא, יכתב ויחזור וידליק, ויברך על הדלקה זו (קט"ז).

(י"ח) ס' י

רסג סעי' ו, ועיין ספר כוכבי יצחק ח"א ס' ג. (י"ט) ס' רסג במ"ב ס"ק כג; ועיין שו"ע הרב ס' רסג בקו"א ס"ק א, דמה שמוכר לעשות נר יפה, היינו הנר שמברך עליו ואוכל לאורו, ולא שאר הנרות שמדליק כדי שלא יכשל בעין ואכן. (כ) ס' רסג סעי' א. (כ"א) שם במ"ב ס"ק כג. (כ"ב) כן דעת הרבה אחרונים, עיין שו"ת בית יצחק יו"ד ס' קכ, שו"ת מחזה אברהם אור"ח ס' מא, שו"ת הר צבי אור"ח ס' קמג (ויע"ש שם ח"ב ס' קיד (ב) בשם הגר"י ראזין זצ"ל, שאין לברך על נר חשמל דזה לא חשיב כמדליק, שו"ת דבר הלכה ס' לט, ע"ש, שהדלקת נר שבת בנורת-חשמל עדיפה על הדלקה בפתילות ושמים, שו"ת מלמד להועיל אור"ח ס' מז, מנחת שבת, מנחה חדשה ס' עה סעי' ג, ועיין שו"ת יביע אומר ח"ב ס' יז, דאף שאין לנו טעם לומר שאין יוצאים, מ"מ טוב להדליק גם נר שמן, וע"ש שו"ת פקודת אלעזר אור"ח ס' כב וספר כוכבי יצחק ח"א ס' א ר"ב. ושמעתי מהגרש"ז אורעבך שליט"א, דיש לחלק בין אור חשמל שבא מתחנת הכוח דה"ל חשיב כשעת הדלקה כמדליק בלא שמן, כיון שרק סומך על זה שכלל רגע ורגע נוצר זרם חדש בתחנה שלא היה כלל בעולם מקודם והוא מחמם ומדליק הרבה פעמים בשניה אחת, משא"כ אם מדליק פנס המופעל ע"י מצבר אשר הזרם כבר צבר ונמצא בתוכו, שפיר מסתבר שיכולים גם לברך, עכ"ל. ואם מכוון מבע"י שעון-שבת שידליק את נורת החשמל בשבת, י"ל רבכנה"א איראפער לברך על ההדלקה, דומיא דנכרי שהדליק ביה"ש, ס' רסג במ"ב ס"ק כא. (כ"ג) יש לדון אם יכולה האשה לצאת מצוה נר שבת ע"י הסרת כיסוי מאפיל מעל נר חשמלי דלוק, כאשר חל יו"ט בעש"ש או בליל יו"ט שני של ר"ה (או של גלויות), עיין שו"ת הר צבי אור"ח ס' קמא ולהלן הערה קצט, ועיין לעיל הערה כב בשם הגר"י ראזין זצ"ל. ושמעתי מהגרש"ז אורעבך שליט"א, דמסתבר שאין לברך על הסרת כיסוי מאפיל מע"ז נר חשמל, דא"כ תוכל לברך גם בשבת בלילה כמו בליל יו"ט, ע"י הסרת הכיסוי, ולא מסתבר שיהא אפשר לברך להדליק בזמן שאסור להדליק, וגם לא נזכרה בשם מקום צעה זו שתכסה את האור בשבת ותחזור ותגלה, ועיין גם במ"ב ס' רסג ס"ק כא, שהביא בשם האחרונים, דאיראפער לומר "צוננו להדליק" כזמן שאסור להדליק, עכ"ל.

הרי גם בהם יש מצוה, דכל מה שמיתוסף אור, יש בו שלום בית ושמחה ויחיה להנאת אורה בכל זמני חיות, ס' רסג במ"ב ס"ק לה. — ועיין פניי שבת כב א ד"ה בגמרא ועוד, דס"ל דבשבת ל"א הדלקה עושה מצוה, וכן משמע לכאורה ס' תרעה בט"ז ס"ק א, וע"ש שם בא"ר ס"ק א ובפמ"ג מ"ו, וראה להלן הערה רא. (קט"א) וכדלעיל הערה קסא, וי"ל דמוטב לעשות כן להדליק את מאור החשמל לכבוד שבת, כיון דבזמ"ז נרות שבת ע"פ רוב באים רק לחוספת שמחה, שם במ"ב ס"ק לה, מכיון שמאור החשמל דלוק, ועיין להלן סס"ג, לה, ולכן גם יכוון בהדלקת מאור החשמל שיהיה לכבוד שבת, וראה עוד לעיל הערה כב. (קט"ב) ס' י

אור

חלק ב - פרק יח - דיני הדלקת נרות בערב שבת

לציין

יב. שא"ל, האם אפשר לקיים מצות הדלקת הנרות בנרות חשמל.

תשובה. נורת חשמל הדולקת על ידי סוללה (בטריה) או מצבר, אפשר לקיים בה מצות הדלקת הנרות עם ברכה, אבל נורה הדולקת על ידי זרם החשמל הכללי אין יוצאים בה ידי חובת הדלקה.

יב. נר חשמל יש בו שלום בית, ונחשב נר לענין זה. ואמנם יש שרצו לומר שאין להדליק בנר חשמל, משום שצריך שתהא שלהבת, ובנר חשמל אין שלהבת, אך אינו נראה כן, שהרי נר בלשון התלמוד אין פירושו נר הדלק, אלא כללי המחזיק אותו, כמבואר במשנה בשבת כ"ט ע"ב, וברש"י שם ד"ה כחם ור"ה הנר, שפירש שהוא הכלי שמחזיק את הנר, ובכל זאת מדליקים כיום נר שעוה גם בלא שום כלי.

ועל כרחק שאין הנר לעיכובא, וא"כ ה"ה לענין השלהבת שאינה לעיכובא, ואפשר לקיים מצות הדלקת נרות באור החשמל, ואף במנורת פלורוסנט שאין בה חוט לוהט. אלא שאם הנורה מחוברת לזרם הכללי אי אפשר לקיים בה מצות הדלקת נרות, משום שבחשמל כל רגע מגיע זרם חדש שכלל לא שיין להדלקה הראשונה, ולא נחשב שהוא הדליק את האור הבא לאחר מכן, וכמו שיתבאר בביאורים לתשובה

הבאה. ורק בנר חשמל המופעל ע"י סוללה, או בית שהחשמל מופעל בו ע"י מצבר, שהזרם שם הוא זרם ישיר וכל החשמל בא מצבו, אפשר לקיים כזה מצות הדלקת נרות שבת.

ונראה שכיון שעכ"פ יש בנר חשמל משום שלום בית, אם אשה שכחה להדליק נר שבת, אך הדליקה את אור החשמל כדי שיהא הבית מואר, אין לקנס אותה להוסיף נר כיון מי ששכחה להדליק נרות שבת, וכמבואר ברמ"א בס"מ רס"ג סעיף א', שכיון שיש עכ"פ שלום בית, אין לקנסה אף שלא קיימה מצות הדלקת הנרות.

החיים

חלק א - פרק כ - בבית האב"י

גשר

א. נר נשמה.

א) נוהגין להדליק נר לעי"נ בבית שנפטר שם, ודולק משעת פטירה עד כלות השבעה (אחרונים). ויש מקשרין זאת להא דאמר רבי נר יהא דלוק במקומו, כתובות ק"ג ג. ורצוי שיהי' הנר בחדר שבו נפטר, אבל אפילו נפטר במק"א כגון בכ"ח נוהגין להדליק נר בבית שהי' דר שם, ואם א"א בבית שדר בו מדליקין במקום שהאב"י יושבים.

ומהדרין בנר שמן זית. כמדינו בתקונים (תקון י"ט דפ"א). ואם אין ש"ז מדליקין נר חלב, או מאור נפט, ואם אין שם אלא נר חשמלי — מדליקין נר החשמל.

הנר מסמל את קשר הנשמה עם הגוי: חבור הפתילה עם השמן שע"י החום מתנגשים ומתחברים שני היסודות הפחמי והחומצי, ומתלהטים קרני האור הממלאים את כל חלל הבריאה (והם שהאירו עוד ביום ראשון ליצירה בטרם נתלו המאורות) — דוגמא לחבור הגוף והנשמה שע"י אור התורה מתלהטים קרני האור המקוריים העצמיים הממלאים את כל היצירה.

כי על כן משתמשים בנרות לכל עת פקידה: בלידה, בברית מילה, בפדיון הבן, בבר מצוה, בנשואין, ובכל שמחה של מצוה, ובכל מועדי ה'.

בגדר נרות לבית הכנסת אי יוצא נדרו בחשמל

שבת אם יש צד איסור סקילה, עי' מהרש"ם, באופן שהדמיון לשור שחור ולבן עולה יפה.

(ב) אכן לפע"ד אי"ל לכ"ז דבגדרים דהילכין אחר לשון בני"א חפילו כשלשון בני"א אינו כלשון המקרא כמבואר להדי' חוספות פסחים ז' סעי"א ד"ה הנודה, לענין הנודר מן האור אסור באורן של כוכבים, ועיין נוצ"ח יו"ד סימן קמ"ד דמשמע"כ לא הביאו הפוסקים הדי' דיוגא דהכל לפי לשון בני"א, ועיין חו"ס ע"ז כ"ז א' ד"ה אלמא, וכן ברין נדרים ז' סעי"ב, וא"כ בני"ד כשאדם נודר נרות ידוע וידוע נשון בני"א דאין חשמל בכלל, ועיין בני"ד בסיומן רמ"ה ברמ"א ס"ד האומר ליתן שמן למאור יתן לביכ"כ ולא לביכ"מ ובעיני' שם דלשון בני"א סחם מאור לביכ"כ הרי דבעיקר משמעות הלשון, ולי"ד לשור שחור ולבן שאי לאו דיש חילוק ביניהם שניהם נקראים שור, ולא בני"ד. ואפשר דאין יולא אף בשמן, אפי"ג דודאי אין שום חילוק לענין שבת חנוכה וביכ"כ ייחזיק, בין נר לשמן, מ"מ כיון דלשון בני"א שמן אין בכלל נר ל"י, ולפע"ד זה פשוט.

(א) בדבר שאלתו בנדר נרות לביכ"כ ועכשיו שנחשט מאור החשמל אם אפשר ללכת יד"ה להאיר בחשמל שמאיר עוד יותר מנר. כת"ה דבר חכמה אמר לפשוט ספקו ממנחות ק"ז ז' באמר הרי עלי שור שחור והביא לבן או לבן והביא שחור לא ילא, ואפי"ג דחוס' שם כתבו דחלקים הם קצת כדאיתא בנזיר ל"א אוכמא למשכי וחזרו לרדי דמשמע דבלי חילוק כלל ילא, י"ל דה"ע בנחת פרע הם חלוקים ונר חשוד יותר מחשמל, וכן אם נדר סחם להאיר לביכ"כ י"ל דילא גם בחשמל, וכח"ה רואה לשמוע גם חו"ד העני'. כפי המנהג ציודין נרות לביכ"כ הכוונה עבור נשמת המתים ודאי הוא דיש חילוק בין נר לחשמל דמקומות החרדים מדקדקים עבור נשמת המתים להדליק רק נרות ולא חשמל ע"ש הפסוק נר ד נשמת אדם וצדצרים נעלמים ונשחרים כאלו העיקר קבלת אבותינו בזה מדור דור, מיוסד על ספרי המקובלים, ובצית יוחק ועוד אחרונים פלגו לפני חשמל לנר חנוכה ולנר שבת אט ויאלים בזה, ידוע גם מה שנזכרו בזה הפוסקים לענין איסור

חומ"א פסח - סימן תל"א שני

אור הנר בבדיקת חמץ

(ד) לאור הנר. במס' פסחים [יב] חנן, אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר. ובגמ' [יג] מנא הני מילי, אמר רב חסדא למדנו מציאה ממציאה ומציאה מחיפוש ומחיפוש מנרות ונרות מנר וכו'. העיקר בבדיקת חמץ הוא לראות היטב בכל המקומות, וגם לרייך לבדוק בנר, ולכן אין לרייך לבנות את אור החשמל במקום שבדוק לאור הנר כיון שהנר מאיר ומסייע למקומות שמאיר ואין אור החשמל מקלקל כמו אור היום שמקום שקרוי לאור הנר הנר מועיל לו אף שדולק שם החשמל. אין להחיר לבדוק חמץ לאור פנס, אע"פ שלכאורה אורו לפניו ואינו שורף וכנ"ל, מ"מ כשבדוק לאור הנר מותר לו להסתמך גם בפנס.

[יב] ז' ע"א: [יג] ז' ע"ב:

שבט חלק א - סימן קנ"ו חל"ה

ואשר שאלת צענין בדיקת הכיסין בליל בדיקת חמץ, אחת מסחימות הפוסקים יראה להדיא דהמאור לכחלה בליל בדיקה, אמנם אין זה צביל שרייך אור נר יחיד לזה אלא שכיון שקבעו חכמים זמן בדיקה ובבדיקת חמץ צלילה איבא כידוע ז' עניינים, זמן, ותחלת זמן, כמש"כ הע"ז, ע"כ לכחלה לרייך לעשות הכל בזמן בדיקה אבל עלם הבדיקה של הכיסים כנראה קשה לאור נר ממש ויעשה באופן המועיל לבדיקה כי זה עיקר לא הנר. ושאלתך אם אי משחמש לאור האלקטרי בשעת בדיקה, הוא ג"כ ע"ד הרי"ך בדרך כלל אין רגילים לעשות הכל לאור הנר בלבד, אבל פשיט שאם חסר לנו לטיב הבדיקה משתמשים בו כי העיקר הוא לבדוק כדת וכהלכה ואור הנר הוא רק מכשיר למאור.

תשובות

סימן תל"א - בדיקת חמץ

פסקי

בדיקת חמץ לאור החשמל

ומי שאינו יכול להשיג נר לבדיקת חמץ יכול⁹ לבדוק החמץ ע"י פנס חשמלי ובברכה, כי מעיקר הדין אין שום סברא לאסור בדיקת חמץ ע"י אור החשמל אלא שישאל קדושים הם ואינם משנים ממנהג אבותיהם לבדוק בנר שעה, וכדרשת חז"ל דילפינן חיפוש מנרות (פסחים ח), ויש¹⁰ שכתבו שבמקומות שחוששים להכניס נר משום חשש דליקה, כגון במכוניות וחדרי חשמל ותחת רהיטים ומטות הסמוכים לארץ יש לכתחילה לבדוק בפנס שאז לא יחשוש לבדוק יפה בכל החורים וסדקים.

7. הגש"פ מועדים

חומנים הל' בדיקת חמץ אות א', ובאורחות רבינו פסח אות ו' שהגרי"י קניבסקי זצ"ל לא כיבה החשמל בעת הבדיקה. 8. שו"ת שבה"ל ח"א סי' קל"ו. 9. הרבה פוסקים, עיין שערים המצוינים בהלכה סי' ק"י סק"ד, שו"ת באר משה ח"ו קו' אלקטריק סי' ס"ג ועוד. 10. שו"ת באר משה שם, סידור פסח כהלכתו פ"ג סעי' י' ובס' נטעי גבריאל פסח ח"א פכ"א כתב שרצוי לבדוק מכוניות ביום לאור היום, כי קשה לבדוק ע"י נר בלילה, ויפתח הדלתות בעת הבדיקה.

סימן א'

אם יוצאין גרות שבת באור אלקטרי

בירור גדול בדין חולקת נר שבת

(א) **מקור** בדין להדלקת נר שבת הוא בשבת (ד' כ"ב ע"ג) וחזנה משלום נפשי אחר ר' אבהו זו חולקת נר בשבת, ופרש"י ובמקום שאין נר אין שלום שכולך ונשכלך וכולך באפילה, וד' כ"ב ע"ג אחר רבא פשיטא לי נר ביהו ונ"ח נר ביהו עדיף משום שלום ביתו ורש"י ד"ה שלום ביתו כחז חז"ל וכו' אמרי' לקמן (כ"ב ע"ג) וחזנה משלום נפשי זו חולקת נר בשבת שני ביהו מוטעין לישב בחשך עכ"ל

והנה לפי ה"ל יש בהדלקת נר שבת ג' טעמים: **השום עוג** ומשום שלום בית וכו' וכו' ובהטעם של שלום בית יש בו ד' פירושי' ומאן דס"ל דהוא משום עוג לא משום כבוד ס"ל ג"כ להטעם שלום בית דה' העיקר כמ"ש בגמרות מדרשי פ"ג דשבת וכל חולקת שבת להנחת עמלה לשלום בית עכ"ל אבל מכל מקום יש חילוק בין הטעמים דהא הוא משום שלום ועוג לא אין מעשה בהדלקת עיקר המטה ושיקורו שיכא אור בבית ומשי"ה אם הדליק חש"י קיים המטה כמ"ש בראשית ודעת מהר"ש ומוצא בנגיף ס"י רס"ג ס"ק י"א דביטול אפי' חולקת ע"י עוברים ולא ונצרכין עליו ומה שכתב בחי' רעק"ה שם דהאין מצרכין ע"י עוברים הא אין שליחות לעוברים ע"י בשי"ה רבצ בקו"ה שם שבעיר מעו"ה וי"ד ס"י ק"כ דנשכנרי ששכ המטה אין לישראל לנר עליה ומיישב בטוב טעם ודעת דה"מ בטהר ששיית הכריה הוא גמר מטהר בגון מילה ופניית כלים אבל כהא אין בהדלקת גמר המטה אלא בהנחה לאורה והנחה זו היא לישראל ולכן יוכל לנר.

(ג) **ולפי'** דבריו ה"ל דכמה טעמים יש למנות וחיוז נר שבת וכו'. בן איש חי שם שיהי פ' נח להגאון בעל רב פעלים ז"ל כחז דנר שבת מלמד טעם הכשוע משום שלום הבית יש בו חיוז עפ"י סוד. ועל ההדלקה עמלה הוא משום כבוד שבת ומשי"ה לריכה להיות ניכר שמדליק לנור שבת ע"י חש"י מהר"י ס"י ק"ג דהדלקה לריכה להיות במקומה ובלא"ה יאמר הורא דלנורכה חולקת וכ"כ בהג"ה ס"י רס"ג ס"ק כ"ג בשם הלבוש וע"י בגמרות רעק"ה דלנחילה ראוי שיכא ניכר שההדלקה לכבוד שבת ומשום הכי לא יקדים למחר להדליקו בעוד היום גדול שאז אינו ניכר שמדליקו לכבוד שבת כמבואר בשולחן ערוך. ובשפת אמת שבת כ"ה כ' ומאן דס"ל אין יואלחן במדורה בשבת הטעם דמאחר שזיו חממים להדליק בשבת לר"ך שיהיה ניכר שמדליק לנור שבת עכ"ל. ולפי זה גמרה האלקטרי חסר מזה היינו מזה חולקת דליתו ניכר דהדלקה לשם מזה ואפילו צמורה אלקטריה אשר מיוחדת לנורה שבת שניכר שמדליק לנור שבת, מ"מ עדיין יש ספק אם מקיים זו מזה חולקת כמו שכתב לענין ח"ה דאי אמרינן חולקת עושה מזה יש ספק אם יא י"ח בהלקטרי אפשר דלא חשיב חולקת כי האדם אינו עושה שום מלאכה כי בנצב קל שמיני את הכפחור דלק ויהא אינו מביא את האור רק כחוט אשר בו זרם האלקטרי מציאו וההדלקה בא ממילא רק מכחו ואיכא ספק אי בכה"ג כו' חולקת וראוי לנרן עליה חקדי' להדליק וה"ג לענין נר שבת.

ועוד יש טעם להחמיר לפי"ד בהג"ה סימן רס"ג בשם הראי"ה ז"ל דאיש יתקן הגמרה של שבת ואף בנר הכרוך ששין כן, ובייניו להדליק את הכר ולכבותו כדי שיהא מותרת ותאחז בו האור יפה כמ"ש בדרכ"ה, וכו' חוס' שבת על כ"י שבת סק"ז הביא

מדברי מהר"ל בחכמ"ש שבת דף קי"ט ע"ד הגמ' שם דרב הווא מדליק שבת שפי' ובייניו שהדליק מתחילה נר אחד כדי ששאו מדליק זה את הנרות של שבת וע"י בהרש"ה שם שפי' דרי"ה בולך לשיטתו דף כ"ז דקאמר הרגיל צנר הוויין ליה צנים תי"ח ופי' הרוס' דהלשון רגיל משמע הבעל והאשכ וצחוס' רעק"ה על המשנה פ"ג מ"ז מיישב הלשון במשנה צנר וצחל ובהדלקת הנר ולא חני סחם וצנר כמו באידך משום דכתנא רבא לרמז צנר למד שתיאח צחוס' שבע"כ יתקן את הנרות ושאו חולקת מש"כ חני ובהדלקת הנר דהחיוקן לאו עליה רמי ודפח"ה. ולפי זה בהלקטרי דאי אפשר להבעל לעשות שום חיוקן להנרות ואין לו חלק כלל בהדלקה נודאי שאין להדליק צנר האלקטרי ולהחמיר להאשים חלקם בטהרה.

ובינתי בספרים ראיתי שכתב עלה שאלה זו על שלחן מלכים דבור שלפניו ופשיטו בקצירת האומר לאיסורא ע"י שו"ת פקודה אלעזר (ס"י כ"ב) [וע"ש שכתב העיר שגם על משנה מזה בהדלקה יש למעבד כיון דאין מדליק ומשכו רק לפתוח הסגור והאור יולא מעמלו]. וכבר הגאון ר' אליהו פוסק ז"ל במכ"ש אבל יתקן שבת חרס"ה וכן העלה לאיסור בכה"ל מסלחטפיה ז"ל כ"ד בחש"י הנדפס ב' ירושה פליטה ס"י ז' ה"ל וכו' בשו"ת מהר"ש"ג (ח"ב ס"י ק"י) רק בשעת הדחק מקול רק בלא צרכה. וכן ראיתי עתה בשו"ת דבר הלכס ס"י ל"ו להגאון מלוצקין ז"ל דבור שבת יש להדליק דוקא צנר שיש בה פתילה. וכן שמעתי מתלמידי הגאון האדיר מרנא ר' אהרן ז"ל קאפלנער שהקיל רק ליוולד שהיה בבית החולים ואין לה יוכל להדליק נרות של חלב להדליק נרות של אלקטרי. ומוזן במילא דככה"ג א"ל להוסף כמו בשכחה ב' רס"ג.

וכראי מזה חולקת נר שבת לחזר אחרים ולעשות כהלכה בכל משפטו וחוקתו ויקיים צו דברי הילקוט פ' בהשולחן אס שמרסם נרות של שבת אינו מאיר לכס נרות של ל"ח שאלמד בעת הבוא אחפש ירושלים צנרות. ובמדרש לקח עוז פ' תהיה צדקה אורו הכר שאלמד מדליקין אינו אגאל אחסם על ידי מנר להמשיך אורא משול צנר שאלמד שם אגמח קרן לנור ערבתו נר למשימי ובכה"ג שכל המדני פ"ג דשבת ונכשר שישאל זכרים צנר ולו לאורו של הקצ"ה שאלמד והיה ה' לך לאור עולם.

סימן ה'

אם יוצאין מצות הדלקת נ"ח בגרות אלקטרי ובדין הדלקת המנורה

(א) **הנה** הראש ובראשון אשר נשאל בזה הוא בגאון בית יתקן ז"ל וי"ד ח"ה ס"י ק"ב והשיב בקצירת האומר לאיסור משום דשמן זית מזה מן המבואר וגם משום דבעי כינר ופרסומא ניסא, והאחרונים אחריי האריכו בזה ונדרו לאיסור ממה טעמים ע"י מ"מ המאסף לשבת חרס"י ס"י ז"ה וכו' קריא משיב צדק הגאון ר"ח קלנרין ז"ל ומשיב במקום שגדול להשיב שכן זית פשיטא שאין לקיים המצוה צמורה אלקטריה גם כשמיחדת לכך וכן כתב בספרו דבר אליהו סימן ס"ג דאין שייך בהצנח להדליק על מה שמוצנח ומשיב בבית יד של המכונה וכן העלה לאיסור בשו"ת לכו"מ מדר"ה אר"ה ס"י ג"ע ושו"ת מהר"ש"ג ח"ב בהמ"ה ס"י ק"י דאם אח"כ נדמן לו שכן ופחילה מחויב להדליק פעם שניה בצרכה וכן העלה בשו"ת יציע אומר ח"ה אר"ה ס"י ל"ה ע"ש שהאריך

ובני ישראל החדשים לדבר ה' קיימו וקבלו עליהם להדליק בשמן זית כדברי משום לבנו דבריו משה בכה"ה לסי' חרפ"ג דמלך מן המבואר בשמן זית.

ומזה שבעיר בנאורי אש דאין יואלחן צנרות אלקטרי משום דשניין דבר שיש בו כליו' דומיא דמנורה יש לפתל צד דבאמת לא לר"ך להיות דומיא דמנורה בכל דבר אלא שיעשה בדבר אחר זכר למנורה כמ"ש בחש"י מזהבב על אר"ה ס"י רפ"ח וכו' ב' דברי ירמיוה על הרי"מ פ"ד דמנורה ומיושב צד קושיה הפני' דאחאי לא מצריכין דיכא צני לגי"ה שמן זית דומיא דמנורה ע"ש.

סימן י"א

אם מברכין ברכת מאורי האש על נרות האלקטרי

(א) **הנה** להאור נראה שזו תלוי' אם צרכה מנאורי האש כו' צרכה כהכנס או צרכה השבת דאם כו' צרכה כהכנס שפיר יתולן לנרן על אלקטרי משום דאין אנו דנין על מכות האור רק על הכנסת הכהא לחדס זכר להנחה שביה לאדם בראשון [וע"י ראשית צרכה ס"י קמ"ה] אבל אם היא צרכה השבת שמצרכין על דבר שצנר במשנה בראשית וחדר ומחדש לנו אי"כ לר"ך להיות דומה להאור שביה בשבת ימי בראשית היינו אור עם שלכנה עלי שום כיסוי וא"כ נרות אלקטרי שסם מנפוסים צדוכים אין מצרכין ורצו' דומה לצרכה השבת על ימים שחכוו אח"כ ולי"ה במשנה בראשית שאין מצרכין עליהם ע"י פמ"ג ס"י רכ"ה א"ה סק"ג. ולפי"ה דבר דלוי פלגנחא בראשונים לפי"ד הרמב"ם בצרכה דף י"ג ועצבא בשעמ"ק וכ"כ ברא"ה דכא צרכה השבת ולפי"ד ס' המהם בפסחים דף ק"י דכא צרכה כהכנס וכ"כ ב' המאורות צרכה שם וכ"מ בראשית ה"ל ואפשר דכא עוד פלגנחא האמוראים רב יהודה ורבא בצרכה שם אי הכי עד שיאמרו לאור הנאמר במשנה היא יאורו ממש או אפי' בריחוק מקום דרב יהודה ס"ל דכא צרכה השבת יכול לנרן אפי' בריחוק מקום ורבא דס"ל יאורו ממש משום דס"ל דכא צרכה כהכנס וא"כ כיון שצד בראשונים ס"ל כרבא יאורו ממש וכן הוא בעו"ש א"כ נראה דיכולין לנרן צרכה מאורי האש על נרות האלקטרי אבל יש לומר דפלגנחא אי כרב צרכה השבת או צרכה כהכנס היא דוקא בעלם מכות הצרכה אבל הא דמצרכין על האור צמולא שייך היא משום זכר לאדכ"ר וא"כ לר"ך להיות דומה להאור לאדכ"ר.

אבל צאמת יש להסתפק בזהו כזכר לאדכ"ר אם הכרוך לר"ך להיות על פלם צרכה האור או על הגאון של אדכ"ר, דאי על יאורה האור לר"ך להיות דומה לאור הכהא אבל אם היא לצד האש לאדכ"ר אין חילוק במכות האור רק העיקר הנחה האדם.

והנה שמעתי שמהגו של בגאון האדיר ר' חיים עזר ז"ל היה לנרן צרכה מאורי האש על נרות האלקטרי אבל זה עשה כדור הכרית ולפרסם צרכים אש האלקטרי הוא אש גמור וכו' אז מלאכה ומייב משום מכנה ומצטרי כמ"ש באחמיר ח"ג ס"י ס'. ומאחתי מקור להוראתו ב' מגיד חטולמה עמ"ס צרכה דף ל"ט שדייק מגמ' שם דיותר עוז לאשמעין להנחה מלעשות צאופן האנחה לכל הדעות ע"ש ומשי"ה בחי' על ירוש' אבל לא שמענו שכו"ה לאחרים לעשות כן וא"כ היה רק בארחת שעה דבאמת יש כמה נדדים מכלכה לנרן רק על נרות וגם יש עוד כמה טעמים אחרים דשיין כסידור יעצ"ן כחז דיש מצרכין ציון את כנר

וּנְרָאָה דַּכְּנִיחַ שֶׁכֶּם צִאִים לְהֵאָר לְכַמְחַפְלִים
 בּוֹרְאֵי שֶׁאֵין קִפְדָּה שִׁיבִי דְּקוּקָא מִשָּׁל
 שֶׁכֶּם אִין חֲלָל דְּמִיקָר כֶּם לְעוֹצֵה בַּמְחַפְלִים, אֲבָל
 עַל הַכְּנִיחַ שֶׁכֶּם צִאִים לְכַבֹּד עָוֹן אֵלָּל בְּעִמְזָר

לנר שבת³³¹, ואין להדליק בנורה אלא כשמפעיל תחנת הכב הם גויים³³², ויש שכתבו שאין יוצאים בה ידי נר שבת, שאנו דנים אותה כאילו הדליקה שנים, ישראל זה שהדליקה, והגוי שמפעיל את תחנת הכב, ונר שהדליקו ישראל ונכרי גם יחד, אין מברכים עליו למצות נר שבת³³³, כשאשה מדליקה נרות שבת, יש שכתבו — לסוברים שהיא מדליקה ואחר כך מברכת³³⁴ — שתדליק אף את נורות החשמל שבבית, לסוברים שיוצאים בנורת חשמל ידי חובת נר שבת³³⁵, ותדליק בתחילה ולא תפסיק עד שתדליק את נרות השבת ותברך עליהן, כדי שתעלה ברכתה אף על נורות החשמל שבבית³³⁶.

בנר הברלה, יש שכתבו שאפשר להדליק נורת חשמל לשם נר הברלה, ולברך עליה ברכת הנר³³⁷, שנחלת של מתנת דין איש נמורה עליה, ואפשר לברך עליה: „בורא מאורי האש“³³⁷, ועוד שיש סוברים שאף על אור של כוכבים אפשר לברך, כשאין לו נר³³⁸, אף על פי שאין בו שלהבת ואין בו נוונים של אש³³⁹, וכל שכן אור של נורת חשמל³⁴⁰, ויש סוברים שאין לברך על נורת חשמל שאין בה אש המאיר אלא מתנת מחממת, והרי היא כמו אבן טובה המאירה, שאין לברך עליה: „בורא מאורי האש“³⁴¹, והדברים אמורים לדעת הסוברים שנחלת של מתנת אבה חשובה אש לחייב את המחמם מתנת בשבת משום מבעיר³⁴², ולכן אין מברכים עליה³⁴³, או שאילו חשובה אש לענין מבעיר³⁴⁴, כיון שאינו חייב אלא משום תולדת מבעיר³⁴⁵, אינה אש נמורה לברך עליה ברכת „בורא מאורי האש“, שאין מברכים אלא על אש שמכלה את החומר הדולק³⁴⁶, או לפי שאין כאן שלהבת, והרי זו כנחלים עוממת שאין מברכים עליה³⁴⁷, ויש שכתבו טעם אחר, שאין לברך על אור הנורה הנראית דרך זכוכית, לסוברים שאין מברכים על נר שבעשית³⁴⁸, ואפשר שאף לסוברים שמברכים על נר שבעשית³⁴⁹, הרי זה בנר שראוי להאיר גם אם יסיר העשית, אבל אור נורת חשמל שאינה ראויה להאיר בלי הזכוכית, לדברי הכל אינו דומה לאור של אדם הראשון³⁵⁰, ואין מברכים עליה³⁵¹, ויש שכתבו טעם אחר, שכיון שנוסח ברכת הנר הוא „בורא מאורי האש“ — להלכה³⁵²

משמש בה בכל ימות השבוע³⁵³, ויש שכתבו שצריך נורה מיוחדת, שיהא היצר שהוא מדליקה לכבוד שבת³⁵⁴.

ויש שכתבו שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים בנר שבת אם צריך להדליק לשם שבת, ולדעת הסוברים שאם היה דלוק מקודם צריך לכבותו ולהדליק לשם שבת³⁵⁵, אין יוצאים ידי חובת נר שבת בנורת חשמל, לפי שאין הדלקת הנורה באה על ידי כח, לדעת³⁵⁶, והרי מברכים על נר שבת: להדליק נר וכו'³⁵⁷, ובנורת חשמל אינו חשוב מדליק³⁵⁸, ויש שכתבו שלדברי הכל אין יוצאים בנורת חשמל, אם לפי שצריך נר שיש בו שמן ופתילה³⁵⁹, או לפי שהורם הקיים בשעת ההדלקה, אין בו כשיעור הראוי להאיר בשעת הסעודה³⁶⁰, או לפי שהחום הלוהט שבנורה עשוי בעינו, והרי זה כמדרה³⁶¹, שיש סוברים שאין יוצאים בה ידי נר שבת³⁶², ויש שכתבו שאי אפשר לברך עליו, כיון שהוא תלוי ועומד בדעת מפעיל תחנת הכב, ואין מברכים על מצוה שתלויה ביד אחרים³⁶³, ויש חולקים על זה וסוברים שדוקא במקום שעיקר המצוה תלויה ביד אחרים לא תיקנו עליה ברכה, מה שאין כן במצוה שעיקרה תלויה ביד העושה אותה ותיקנו עליה ברכה, אלא שבדרך מקרה נודמן שתהא תלויה ביד אחרים, שמברכים עליה³⁶⁴, ועוד שדוקא במקום שאותם האחרים אינם חייבים לסייע בידו ויש לחשוש שמא לא יתרצו בדבר אין מברכים, מה שאין כן בחשמל שוראין אין חשש שמפעילי התחנה יפסיקו את פעולתה³⁶⁵.

אף לדעת הסוברים שיוצאים בנורת חשמל³⁶⁶, יש שכתבו שבמקום שהפסקת חשמל מצויה אין להדליקה לנר שבת, כדרך שאמר ר' ישמעאל — וכן הלכה³⁶⁷ — שאין מדליקים בעשרן מפני כבוד השבת³⁶⁸, שמתוך שריחו רע, שמא יניחנו ויצא³⁶⁹, ואף בנורת חשמל יש לחשוש שתכבה ולא יהא לו נר בשעת סעודה³⁷⁰, ויש ביטול שלום בית בדבר³⁷¹, או משום שהרי זה כמדליק נר שבת במקום שהרוח מצויה לכבותו, שלא יצא ידי חובת³⁷².

כשהחשמל מיוצר על ידי חילול שבת של יהודים, יש שכתבו שאין להדליק בו נר שבת³⁷³, שכיון שהמדליק עובר בלפני עור, לדעת³⁷⁴, הרי זו מצודהאדיבעיה³⁷⁵, ונר של עבירה פסול

ד. בתורת נר, בכמה מצוות התלויות בנר, כגון נר שבת ונר הברלה ונר תנוכה ובריקת חמץ, דנו אחרונים אם נורת חשמל דינה כנר, או לא, אם משום שאין נר אלא כשאש בוערת בו, והחוט הלוהט שבנורה אינו חשוב אש, או משום שאין נר אלא כשיש בו שמן ופתילה, או משום מעשה הדלקה, שבנורת חשמל אין אורה בא על ידי מעשה המדליק, לדעתם, ועוד.

בנר שבת, יש מהאחרונים סוברים שבהדלקת נורת חשמל יוצאים ידי מצות הדלקת נר שבת³⁷⁶, ואף לדעת הסוברים שאם היה בביתו נר דלוק אין יוצאים בו ידי נר שבת, אלא צריך לכבותו ולהדליקו מחדש לשם נר שבת³⁷⁷, בנורת חשמל שהדליקה סמוך לכניסת השבת הרי זה יוצא ידי חובתו, שהרי מדליקה לשם נר שבת³⁷⁸, ואף לדעת הסוברים שדוקא ברנע הראשון כשמדליקה דנים אותה כהדלקה על ידי כח, כמו „בירקא דמיא“³⁷⁹, אבל מה שהנורה דולקת והולכת אין זה מכחו אלא חשוב ככח שני³⁸⁰, יוצאים בה חובת נר שבת, שלא הצריכו מעשה הדלקה אלא כדי שיהא ניכר שהדליק הנר לכבוד שבת³⁸¹, וכיון שבכח הראשון דלקה הנורה על ידי כח, יוצא בה ידי חובת³⁸², ולא עוד אלא שאף לסוברים שהמחבר מעל חשמל אין דנים את מה שנפעל על ידי זרם החשמל כאילו עשאו בידים, אלא בגורם³⁸³, יוצאים בנורת חשמל, שאין מצות נר שבת עצם ההדלקה, אלא ההשתדלות שיהא נר דלוק בבית, וכיון שגם להדלקת הנורה, יוצא בה ידי חובת³⁸⁴, ואינו כנר הדלוק מקודם לכן³⁸⁵, שהרי בחיבור המעל נרם להדליק הנורה לשם נר שבת, וניכר שלכבוד שבת היא דולקת³⁸⁶, ויש שכתבו שהדבר תלוי בדין נחלת של מתנת אש חשובה אש, שלסוברים שאינה אש³⁸⁷, אין נורת חשמל כשרה לנר שבת, אלא שלדעת רוב הפוסקים נחלת של מתנת חשוכה אש³⁸⁸, ולכן אפשר להדליק נורת חשמל לנר שבת³⁸⁹, ומטעם זה אין להדליק נר שבת על ידי נורה פלאורסצנטית, שאין אורה בא על ידי חוש מתנת לוחץ, אלא על ידי הגוים שבנורה שמפצים אור³⁹⁰, וכיון שאינם מתחממים אין כאן אש כל עיקר, ואין קריי נר אלא אור הבא מחמת אש³⁹¹, המדליק נורת חשמל לנר שבת, אין צריך נורה מיוחדת לשבת, אלא רשאי להדליק את הנורה שהוא

298 שו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סי' ק אור ח"ב סי' כוכבי לא אות ה; הרי"ז העניקו בלוח היובל ע"פ 81; כוכבי יצחק סוסי' ב בשם ה"ר קוסמרי; בשעת הרחוק; החל"ה סי' נ פ"ו; אשל אברהם (ניימרק) שבת בב א; או נרברו ח"נ סי' א. ועי' שו"ת ישיביל עברי ח"ג סי' י מהר"י אישיר. 294 ע"י תוס' שבת כה ב בשם ר"ת, ועי' נר שבת. 295 אור נרברו שם. 296 ע"י להלן בנספח. 297 ע"י לעיל; במעשה אדם. 298 ע"י הנ"ל. 299 החל"ה שם. 300 ע"י לעיל, שם. 301 הר צבי למור א"ח רסג, ע"פ ל' הרמב"ם שבת פ"ה ה"א: אחד האנשים וכו' חייבים להיות בתויהם נר דלוק בשבת; החל"ה שם. 302 ע"י לעיל. 303 ע"י החל"ה שם. 304 ע"י לעיל; חוס להם בתורת אש. 305 ע"י לעיל, שם. 306 אור נרברו שם. 307 ע"י בנספח בסוף הכרך. 308 החל"ה שם. אב"ע ע"י מוש"ק זמנים ע"ת ויקרא כד ב בשם רבינו ששלום, שאם יש לו אבן טובה שמאירה א"צ להדליק נר שבת, ועי' שו"ת חולק לפי שצריך מעשה הרקקה לרעתו, ופ' שמורה שאין צריך אש. 309 אור נרברו ח"נ סי' א. 310 כוכבי יצחק סי' ב. אבל בנר שבת אין צריך היצר זה, ואין טעם שבנורה שמסמית נצטרך, ועי' לוח היובל ע"פ 81; לכתחילה דאיו וכו'. 311 ע"י לעיל. 312 ע"י לעיל; כמעשה אדם. משפטי עויאל ח"א אור"ח סי' 1; פקודת אלעזר (לעז) סי' כב וכן; המאסר שנה ס' צא. ועי' כוכבי יצחק סי' ב וירושלם פליטס סי' 1. 313 ע"י ברכת המצות, ועי' נר שבת. 314 שו"ת הר צבי אור"ח ח"ב סי' קיד בשם בעל צמנת פנחה. 315 דבר הלכה (קלצקין) סי' לו, ועי' דבר אליהו (קלצקין) סי' סג; כוכבי יצחק שם. וזכ"ל בלבושי מרדכי מדרשו"ר אור"ח סי' נג, ועי' שם. מדרשו"ר סי' י' ששקפתם. ועי' אור נרברו ח"נ סי' א שר' מהר"ל מפראג כ"ס נר מצוה, שאין יוצאים בנר

שפרנבור שחולק. 336 אור חרש סי' א; ירושלם פליטס סי' 1; הרי"ז העניקו בלוח היובל ע"פ 81; יש מחלוקת: שו"ת מחזה אברהם ח"א סי' מא; שו"ת מים חיים (משאש) אור"ח סי' קנ י, ציץ אליעזר ח"א סי' כ פ"ג, ועוד. ועי' זכרון יעקב (זווער) סי' יד אות ב שכן נתנו בביתו של בעל צמנת פנחה, ועי' נחלת שמעון סי' 10 ושערים מצויינים בחלכה ח"ב סי' צו שהנר"ח מברכים (הנרחה?) בירך על נורת חשמל, וזכ"ל באשל אברהם (ניימרק) חולין בפירות גיטור סי' בא והחל"ה שם שכן נהג הנרחה. 337 אשל אברהם שם בשם הנרחה; מחזה אברהם שם. 338 ע"י ברכת הנר ציון 148. 339 ע"י להלן. 340 ציץ אליעזר שם. ועי' יביע אומר שם סי' ח שלחנה אין לברך על אור הכוכבים. 341 שו"ת הר צבי סי' קיד. 342 ע"י לעיל; חוס להם כחורת אש. 343 מאורי אש ע"פ צ"ע. 344 ע"י לעיל. 345 ע"י רמב"ם שבת פ"ב ה"א ועי' סבטיר. 346 ע"י הנ"ל. מאורי אש שם; ברומה לארס הראשון שהוציא ועי' מאבנים, וכבר תמה ע"י בהחל"ה סי' ב פ"ה ועי' מאור החשמל ע"פ 1 ומשפטי עויאל אור"ח סי' ח וציץ אליעזר שם. 347 ע"י ברכת הנר, ציון 219. מאורי אש ע"פ 186, ועי' החל"ה שם שאינה כעוספומת שאינו עוסדות להאיר, אבל אין צורך לזה, שהרי יש סמכנים קיסם ביניהן והוא נרקס מאליה, לחושות זו ומכרד עליהן. 348 ע"י הנ"ל ציון 127 ואיל. 349 מאורי אש ע"פ צ"ע; יביע אומר ח"א אור"ח סי' יז ויה. 349 ע"י הנ"ל ציון 132. 350 ע"י הנ"ל ציון 5. 351 יביע אומר שם; מאורי אש שם, ועי' שם שו"ת להפסיד שכוון לנר מברכים, כיון שהאור זקוק לזכוכית הרי זו חלק ממנו ואינה חשובה חצוצה, ועי' שם יביע אומר שרחה, ועי' החל"ה שם שאין זכוכית פוסלת אלא כשפסדה האור, ועי' אשל אברהם ע"פ 352

אינם שייכים בנורת חשמל⁴⁰⁰, וכן החששות שמחתם אמרו שאין בודקים לאור נר של חלבי⁴⁰¹, אינם שייכים בנורת חשמל, והיא חשובה נר לכל דבר, ועוד שבדקת חמץ אינה טעונה נר אפילו לכתחילה, שכן מצניו שכשבודקים ביום אפשר לבדוק לאור החמה⁴⁰², אלא שאם היו בנורה חושים נלווים אין בודקים לאורה, שהרי הוא טרוד שלא ינע בהם, ויש לחשוש שלא יבדוק יפה⁴⁰³, ויש שכתבו שלכתחילה יש לבדוק בנר שאורו נלוו ללא זכוכית מפסקת, כדרך שכתבו אחרונים שאין לבדוק לאור החמה כשנא דרך חלון זכוכית סגורה⁴⁰⁴, וישראל קרושים הם, ומתירים לבדוק בנר שעוה כמנהג אבותיהם⁴⁰⁵.

הבודק את החמץ לאור הנר, יש שכתבו שצריך לכבות את אור החשמל שבבית, כדרך שאמרו שאינו ראוי להקדים לבדוק החמץ ביום שלשה עשר, לפי שביום אין אור הנר מבזק יפה⁴⁰⁶, ואור החשמל כאור היום⁴⁰⁷, ויש שכתבו שאין צריך לכבותו, שאין האור החשמל כאור היום, להכנות את אור הנר⁴⁰⁸, והנר מאיר יפה בחורים ובסדרים במקומות שאין אור החשמל מניע אליהם⁴⁰⁹.

בנר נשמה, יש שכתבו שאפשר להדליק נורת חשמל לנר נשמה⁴¹⁰, וכל שכן הוא מנר שבת שאפשר להדליק בנורת חשמל, לדעתם⁴¹¹, ויש שכתבו שאין להדליק לנר נשמה⁴¹², שאין נר בלא שמן ופתיילה⁴¹³, אף לדעה זו, נרות של בית המדרש ושל עמוד התפלה, אפשר לעשותם מנורות חשמל, שאין הולקתם אלא לתוספת אור⁴¹⁴, ויש שכתבו שגם המנורות שיש שמדליקים אותן בבית הכנסת לכבוד השנייה, וכן למנוחה שבמקדש, אין לעשותן מנורת חשמל, וכן שאר נרות שעשויים לכבוד בית הכנסת ולא להאיר, מצוה מן המובחר שלא יעשו מנורות חשמל, ודוקא אותם הנרות שעיקרם להאיר למתפללים וללומדי תורה שבבית הכנסת, אפשר לעשותם מנורת חשמל⁴¹⁵.

החושש בלילה, שצריך לשחוט לאור האבוקה או לאור שני נרות⁴¹⁶, ראוי לשחוט לאור נורת חשמל, שהיא מאירה יותר משני נרות⁴¹⁷, ואפילו כשהנורה אינה שקופה ואין רואים את הנוט הלוחט שבתוכה⁴¹⁸.

שלהבת דוקא, ברומה למנוחה שבבית המקדש, שעיקר מצות הדלקתה הוא להעלות בה שלהבת³⁷⁶, (ד) שאינו יוצא אלא בשמדליק הנר בעצמו, מה שאין כן בנורה חשמלית, שאינו מדליק בעצמו, אלא על ידי מכונה — המפסק — ואינה דומה למנוחה שבמקדש שהדלקתה בידי אדם³⁷⁷, ועוד נוסח הברכה הוא להדליק וכו'³⁷⁸, וכשאנו מדליק בידים אלא על ידי מכונה אינו יכול לבדוק³⁷⁹, (ה) שצריך שיתן בנר שמן כשיעור שידלק עד שתכלה רגל מן השוק³⁸⁰, ונורת חשמל אין בה ורם למשך זמן ההדלקה, שהרי הוא נוצר והולך בכל רגע בתחנת הכח³⁸¹, ויש שכתבו שבין שאפשר שתהייה הפסקות חשמל נמצא שבשעה שמדליק הנורה אין הרבר וראי שתדלק כשיעור, ולכן הרי זה כאילו אין בשמן כשיעור בשעת ההדלקה³⁸², (ו) שהחוש הלוחט שבתוך הנורה אינו זקוף כמו פתילה, אלא עשוי בעיגול, והרי זו כמדרה שאינה כשרה לנר חנוכה³⁸³.

ויש חולקים וסוברים שנורת חשמל כשרה לנר חנוכה³⁸⁴, שאף על פי שאין בה שמן ופתיילה³⁸⁵, כשרה, שאין צריך שיהא נר חנוכה דומה למנוחה שבמקדש³⁸⁶, או שהחוש הלוחט שבה, נידון כפתיילה³⁸⁷, ואין צריך שמן דוקא, שכן מצניו שמדליקים בנר שעוה³⁸⁸, ואף על פי שאין בנורת חשמל חומר שידלק כשיעור³⁸⁹, יוצא בה ידי חובתו, שלא הצריכו אלא שיהא הנר ראוי לדלק כשיעור, וכיון שבתחנת הכח יש דלק המפסק לייצר ורם החשכה לזמן זה, ומעצמה היא עובדת ומספקת את הורם, הרי זה כאילו יש בנר שמן כשיעור³⁹⁰, ואין לסבול נורת חשמל משום שצריך מעשה הדלקה³⁹¹, לפי שהלוחץ על המפסק ומדליק את הנורה, נדון כעושה מעשה ההדלקה³⁹², וכן אין לסבול משום מדורה³⁹³, שאין מדורה אלא כשכמה נרות דולקים יחד³⁹⁴, מה שאין כן נורה שהיא בנר יחיד, אף על פי שהחוש הלוחט שבה עשוי בעיגול³⁹⁵, וכתבו אחרונים שנורת חשמל העשויה להדלקה בכל ימות השנה, אינו יוצא בה ידי החובה, שאין כאן פרסום הנס³⁹⁶, ולא התירו להדליק נורת חשמל לנר חנוכה — לסוברים כן — אלא כשמניחה במקום מיוחד³⁹⁷.

בבדיקת חמץ, בודקים את החמץ לאור פנס חשמלי או נורה חשמלית, באופן שאפשר להכניסה לתורים ולסדרים³⁹⁸, שכל הפעמים שמחתם אמרו שאין בודקים לאור אבוקה³⁹⁹.

בלשון רבים, והוא מפני שהרבה מאורות יש באש³⁵⁵, היינו נוונים הרבה, שלהבת אדומה, לבנה וירקרקת³⁵⁶, אין מברכים על נורת חשמל, שאין בה אלא נון אחד³⁵⁷, אלא שנסתפקו אם רבר זה מעכב, שאפשר שנוסח הברכה תיקנו על סתם נרות שבעולם, שרובם יש לאישם נוונים הרבה, אבל אפשר לבדק על נר שבידו גם כשאין בו אלא נון אחד³⁵⁸.

אף לסוברים שאפשר לבדק על נורת חשמל³⁵⁹, יש שכתבו שמצוה מן המובחר שלא לבדק עליה אלא על אבוקה, שהיא מן המובחר³⁶⁰, ויש שכתבו שנורת חשמל דינה כאבוקה³⁶¹.

נורה בעלת זכוכית אטומה, שאין רואים את החוט הלוחט שבה אלא נראת כאילו כולה אור, אין מברכים עליה ברכת הנר, שכן אינו רואה את האש, והרי אמרו שאם משתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת, אינו מברך³⁶².

נורה שהיתה דולקת משבת, במקום שהחשמל מיוצר על ידי חילול שבת של יהודים, יש שכתבו שאין מברכים עליה ברכת הנר, אף על פי שבמוצאי שבת נוצר ורם חדש³⁶³.

במוצאי יום הכיפורים, שאין מברכים אלא על אור ששבת, היינו שהיה במציאות בעולם ביום הכיפורים³⁶⁴, אין מברכים על נורת חשמל שהדלקה במוצאי יום הכיפורים³⁶⁵.

בנר חנוכה, כתבו אחרונים שאין מדליקים נר חנוכה בנורה חשמלית³⁶⁶, וכמה טעמים נאמרו בדבר: (א) שאין בה שמן — היינו דבר של ממש שבוער³⁶⁷ — וכן אין בה פתיילה³⁶⁸, והרי זה כמדליק בעצים המאירים, שאינו יוצא בהם ידי חובת נר חנוכה³⁶⁹, ואינה דומה לנורת שבבית המקדש שנועשה בהם נס חנוכה³⁷⁰, שהיה בהם שמן³⁷¹, (ב) שאפשר שצריך דוקא אש שבאה על ידי כילוי החומר הבעור, כיון שנס חנוכה היה כזה שהשמן לא כלה³⁷², (ג) שאין כאן אש לוחטת אלא מתכת מחוממת, והרי זו כאבן טובה המאירה בחושך, שאין יוצאים בה ידי חובת נר חנוכה, כיון שאינה קרויה נר³⁷³, שמה שמאיר בנורה היא נחלת של מתכת, ואינה חשובה אש³⁷⁴, לסוברים כן, ואף אם נחלת של מתכת חשובה אש, וחייבים עליה בשבת משום מבעיר³⁷⁵, כיון שאינו מבעיר ממש אלא תולדת מבעיר³⁷⁶, אין זו אש נמורה, ואין יוצאים ידי חובת נר חנוכה אלא בנר שיש בה שלהבת ממש³⁷⁷, ואף אם נורת חשמל בכלל נר לכל דיני התורה, אפשר שלנר חנוכה צריך

עמ' כנ סוף ב והערה יג בשם החו"א; יביע אומר ח"ד סי' מ; המאור שנה ס קול"א ג' ו' עמ' 26 בשם הר"א קוטלר; חק לישראל, ע"פ שחל בשבת, עמ' מו; שערם מצוינים בהלכה ח"ג סי' קיא ס"ק ד, 399 ע"ע ח"ל: האור, 400 חזון עובדיה שם; יסודי ישרון ח"ג עמ' שלח, 401 ע"ע ח"ל: שם, 402 ע"ע ח"ל: שם, באכסדרה, המאור שם בשם הר"א קוטלר, 403 יסודי ישרון שם; חלל אומר א"ח סי' רלא, 404 ע"ע מנ"א תלג ס"ק ד, יביע אומר שם, 405 שערם מצוינים בהלכה שם, וע"ש שכו הפכים הר"א קוטלר, ובע"ז כ' ביביע אומר שם.

406 ע"ע כריקת חמץ ציון 23, 29, 407 חזון עובדיה ח"ב עמ' כנ ומעורר ומניס על הנדה של פסח עמ' נ בשם יש נוהגים; יסודי ישרון ח"ג עמ' שלח, לבעה זו, 408 חזון עובדיה שם; מו"ז שם לדעה זו; יסודי ישרון שם, 409 חזון עובדיה שם; מו"ז שם, 410 מכתב הר"ג לזין ב'ס' מועד כלל חי ח"ג י; הדרת קורש סי' נב; ירושת פליטה סי' י; הר"ע יוסף קבוקין אור תורה אייר תש"ט, 411 ע"ע ח"ל: הר"ג לזין שם; הדרת קורש שם, 412 רבר הלכה (קצקין) סי' לו; הכאר הרצ"ט סי' נח לבעל דובב מו"ז; משנה הלכות ח"ה סי' ע שבי"ר, רוב אחרונים; אלא בשעת הרחץ; כוכבי יצחק סי' יג, 413 רבר הלכה שם, וע"י הכאר שם, 414 רבר הלכה שם, 415 כוכבי יצחק סי' יב, על הגורד נרות לכו"ה, אם יוצא ידי חובתו בנורות חשמל, ע"י חלקת יעקב ח"א סי' קנר, ע"ע שחיטה, 417 אהל יצחק אייר תרס"ח סי' נה; אפרקסא רעניא סי' קיא אות ד; אשל אברהם (ניימרק) חולין פירות גונסר סי' כא; כוכבי יצחק סי' יח אות טו, 418 אשל אברהם שם.

בנורה שלהבת, וע"י מאורי אש עמ' 110 שלפי חכמי הסכע אין בה. 376 ע"ע הרלקת הנרות כרך ה, ציון 198, מאורי אש עמ' 194, 377 כף החיים שם, וע"י משפטי עניאל א"ח סי' ו, 378 ע"ע חכמה הברכות, 379 רבר אליהו שם, 380 ע"ע ח"ל: זמנה, 381 מאורי אש עמ' 190 (וע"ש) שמצדד שאף המתירים, ע"י הלחץ, לא התירו אלא כבצבר), וכע"ז במקראי קודש חנוכה סי' ב, 382 פקודת אלעזר (לעז) סי' כג, וע"י אהל יצחק אייר תרס"ח סי' ג, ואולי הרברים אמורים בנס ששייכות הפסקות חשמל, וע"ע חכמה, עמ' שיר, בהרלקת בפני הרוח וכו', שלא יצא יד"ח, 383 ע"ע ח"ל: השמינה והפתילות ציונים 296, 398, ואילך, צ"ע אלעזר ח"א סי' כ סופ"י; אשכנז, וע"ש סופ"י, א"א, וכע"ז כף החיים שם, 384 אור חדש רף מו; אהל יצחק אייר תרס"ח סי' ד; אשל אברהם (ניימרק) שכתב ככ א; המאסר שנה ס סי' צא, לר"ש הולצברג; מים חיים (משאש) סי' רעמ, וכ"מ בבית יצחק שערם 396, וע"י האשל למנחת דף ע"ב ומסרת השלחן א"ח תרע"ג, וצ"ע אלעזר שם שנכתב, וע"י כוכבי יצחק סי' ה וס"י, 385 ע"ע ציון 389, 386 צ"ע אלעזר שם, ע"פ בית יצחק יו"ד ח"ב סי' לא, שא"ע פתילה; כוכבי יצחק שם, 387 מים חיים (משאש) שם, וע"י מאורי אש עמ' 190, 388 ע"ע ח"ל: שם, מים חיים שם, אבל ע"י מאורי אש שם ששענה אף הוי כשמן לענין זה, ובכ"ז בברך אליהו שם, 389 ע"ע לעז ציון 381 ואילך, 390 כוכבי יצחק שם, וע"י הפרסם שבט חש"י סי' בן, 391 ע"ע לעז ציון 377, 392 מים חיים שם, וע"י לעז: כמעשה אדם, 393 ע"ע לעז ציון 383, 394 אור חדש רף לו, 395 ע"י חל"ה סי' נ פ"ה, לענין נר שבת, 396 שו"ת ביר יצחק יו"ד ח"א סי' קא אות ה, 397 יביע אומר ח"ג סי' לת, 398 ע"ע כריקת חמץ, כרך ג, חזון עובדיה ח"ב

ברכת הנר: הנסות, 353 ע"י כרכות נכ ב, 354 ע"י רש"י; 355 תולדות שמואל ח"ג סי' ד; נפש חיה (מרגליות) א"ח יצא א, 356 תולדות שמואל שם, וע"י הפוסק שנה י חוברת קיא סי' תתשפו שיש לבדק בלשון יתיר: מאור האש, וע"י אור חדש סי' א שהאר"י שיש לבדק מאורי האש וב"מ מסתימת כל המתירים, ע"י לעז, 357 ע"י לעז, 358 ע"ע ברבית הנר: הנר, משפטי עניאל ח"א סי' ת, כוכבי יצחק סי' יא; צ"ע אלעזר ח"א סי' ב פ"ג, 359 יביע אומר ח"א א"ח סי' יח, לסוברים שאפשר לבדק על נורה, 360 ע"ע ח"ל: ציון 124, שערם מצוינים בהלכה ח"ב סי' צו ס"ק ו, בשם הגר"ע והר"י העניקו; מאורי אש עמ' צה; אשל אברהם שם, ובכ"ז ביביע אומר שם בפלאורסענס, אבל בפלאורסענס אין שם אש כל עיקר, ובכ"ז בהל"ה סי' נ פ"ח, 361 ע"י חל"ה סי' ג פ"ח, 362 ע"ע ברבית הנר ציון 180, 363 צ"ע אלעזר ח"א סי' ב פ"ג, וע"י ירושת פליטה סי' ו ומים חיים (משאש) סי' קנ, 364 רבר אליהו סי' ט; לכוש מדרכי מהר"ג א"ח סי' נט; שו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קז; וישיב עכ"ר א"ח ח"ב סי' ט; הר צבי נ"ח סי' קיר אות א; מאורי אש פ"ה ענף ב; כף החיים תרע"ג אות יט; פקודת אלעזר (לעז) סי' כג; הר"י העניקו בלוח היובל עמ' 81, ועוד, 365 רבר אליהו שם, שלכן אינה כשעוה, 366 רבר אליהו שם; לוח היובל שם, וע"י כף החיים שם, 367 לכוש מדרכי מהר"ג שם, וע"י שו"ת מהרש"ג שם, 368 ע"ע חכמה, כרך ט; נס דף השמן, 369 רבר אליהו שם; כף החיים שם; לכוש מדרכי שם; לוח היובל שם; מאורי אש שם, 370 מאורי אש עמ' 190, 371 הר צבי שם, וע"י שו"ת מהרש"ג שם, 372 ע"י לעז: חוט להט, בנורת אש, שיש ש"כ כ"י הראב"ד, 373 ע"י לעז, שם, 374 ע"י לעז ציון 277, 375 מאורי אש עמ' 190, וע"י שו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סי' קא אות ד, שנסם שיש

רשימת השיעורים - שנה ראשונה:

קיום הבטחות	התחלה בתפילה ובמצוות	יב	ביונים תלויים ועומדים	כג	מקדש מעט	לב	תורה עם דרך ארץ	מא
תמימות בספירת העומר	תפילת מוסף	יג	קדושת שביעית בד' מינים	כד	פונדקאות	לג	לא יסתר דברי אביו	מב
קטן שהגדיל	נדי דקה במחשבה	יד	הלכות מצוות בכבוד ס"ת	כה	פדיון שבויים	לד	האזנת סתר	מג
לא בשמים הוא	ציאה מארץ ישראל	טו	דברים האסורים בשבת	כו	הדלקת נרות חנוכה	לה	הכולל המערבי	מד
פדיון הבן בספיקות	קידוש ה'	טז	משום השמעת קול	כז	בעלי חיות	לו	לא ללבש	מה
זר בברכת כהנים	מעשה שבת	יז	טעויות בתפילה ובבמה"ל	כח	חיוב הנכדים בכבוד	לו	חטא כדי שיזכה בדרך	מו
האבלות	מאכלים עם מיני דגן	יח	סנדק בשני אחים	כט	כיתום	לז	ברכת החמה	מז
רות המואביה ובדיני גרות	שמיטת כספים	יט	קיום הסכמי בחירות	קכ	יששכר וזבולון	לז	יון שביעית לד' כסות	מח
תקיעות בעת צרה	גורל הגורל	כ	מצוה בו יותר מבשלוחו	קכא	קריאת שמות	לט	תנאי בקיום מצוות	מט
ברכת שהחיינו בציצית	הצלת נפש בנפש	כא	או הידור מצוה	קכב	השתנות הטבעים	מ	רפואה ועישון ביו"ט	נ
שביית הארץ	טעויות בתפילת ר"ה	כב			תפילין של ר"ת			
כהנים בקברי צדיקים								

רשימת השיעורים - שנה שנייה:

מדבר שקר תרחק	בגדרי בל תשקצו	סא	ברוך עם הדת מלך	כב	סיטומתא	פא	חיבור והפרדת אותיות	צא
וחי בהם, קביעת רגע המוות	צער בעלי חיים	סב	אז זרזין מקדימין למצוות	קכג	מעשר כספים	פב	עבד אינוש דינא לנפשיה	צב
חמר מדינה לקידוש	ירושא ברשרה וברבנות	סג	הפסק דיבור בתקיעות	קכד	אוהב ושוואג	פג	מכירת בתי כנסת	צג
ההנהגה במחלוקת הלכה	אילת - ביור גבול דום א"י	סד	ועוד	קכה	נר איש וביתו	פד	נשים בפרשת זכור	צד
וקבלה	אשו משום חציו	סה	ענינו ביו"כ ומצוות אכילה	קכז	חנה ושבעת בניה	פה	על שם הפור	צה
חזקת כהונה	לא תחמוד	סו	בנינו"כ	קכח	עשרה שבטת	פו	צורות אדם ומשמשים	צו
אנכי ה' אלוהיך	ברכת הגומל - לעובר	סז	מצות חינוך	קכט	קדיש	פז	אתר אינטרנט הפתוח	צו
גורמים פסולים	דרכים	סח	הפטור מדבר ועושהו	קכ	רפואה סגולית בשבת	פח	בשבת	צז
פנים חדשות	לא תתגודדו	סח	שיכור בהלכה	קכא	מזוזה במקום שאין בו ד'	פט	תאריכים ושמות לועזיים	צח
תכלת בציצית בזמן הזה	בל תשחית	סט	מילה שלא בזמנה	קכב	אמות	קט	מסחר בחול המועד	צט
תינוק שנשבה	מצות מעקה	ע	כופין על מדת סדום	קכג	לחם משנה	צ	קו התאריך	ק

רשימת השיעורים - שנה שלישית:

גניבת דעת	טבילת כלים	קב	כל נדר	קכא	חכמת התורה וחכמה	קלב	שנה מעוברת	קמא
ספיה לקטן	פתילות מסעדות ומכסות	קב	סוכה גזולה	קכב	כבוד אחיו הגדול	קלג	בשר בחלב	קמב
אונאת דברים	בתשעת הימים	קג	שנים מקרא ואחד תרגום	קכג	נתכונן למחשבת	קלד	פקוח נפש בשבת	קמג
קדושת הכהנים והלוויים	נחמו נחמו עמי	קד	זמני הלכה בארצות	קכד	אסור	קלז	מותר דקה	קמד
תורה שבעל פה	עיקר וטפל בברכות	קטו	הצפון	קכז	קבלה מעשית, ושימוש	קלה	קבלת תרומה מגוים	קמה
נרות שבת	יחוד	קטז	קיום מצוות בחלל	קכח	בשמות	קלז	משלוח מנות	קמו
מנין ששה לדברים	חלב וכר - מצלמות וידאו	קטז	שומר פתאים ה'	קכט	אחיזת עינים	קלז	נאמנות לאשה	קמז
שבקושה	בהלכה	קז	דמי שדנות	קכ	מצה שריה	קלז	הפסק בברכות ובקיום	קמח
נפילת אפים	ד.ב.א. בהל' עגונות	קח	כונה בתפילה	קכא	מוקצה מחמת חסרון	קלח	במזוזה	קמט
כניסת כהן לבתי חולים	וממונות	קח	קידוש לבנה	קכב	כיס	קלח	בדיני איטר	קמט
היזק ראייה	עני המהפך בחורה	קי	חופה	קכג	שינוי זהות בשעת סכנה	קלט	תוספת שבת ביו"ט	קנ
סתר יינם	שלשה ספרים נפתחים	קי	גדרי ברכת המצוות	קכא	ביטוח בהלכה	קמ		

רשימת השיעורים - שנה רביעית:

מצות תוכחה	גורל בהלכה	קסב	תשובה	קעג	חזקה שליו עושה	קפב	תורת איברים בתשלום	קצא
גורפה וקטומה ושהיה	חיוב מנהגים כנדר	קסג	מנטער בסוכה	קעד	שליחות	קפג	קדימויות בצדקה	קצב
תפלות וזבין	ירושא תבת	קסד	זמן שחתנו	קעה	ברכת הריח	קפז	קמותר בפך	קצג
משפט החורם	שהחיינו בין המצרים	קסה	מורד הגשם	קעו	מצוות לאו להנות ניתנו	קפז	עמלק	קצד
למנות את ישראל	לפנים משורת הדין	קסז	שונא מתנות יחיה	קעז	נס וטבע - השווה והשונוה	קפח	מנות לאביבים	קצה
נשיאת כפים בחול	גזירה או מיחזור	קסז	נוקם במצוה פטור	קעח	מותר השמן והפתילות	קפו	הזמנת מחלל שבת	קצו
יום טוב שני	הפקר בית דין	קסח	ממלצה	קעח	כבוד אב ואם	קפז	ברכת האילנות	קצז
לשמה ע"י מכונה	ביום תתן שכרו	קסט	ניתוחי מתיים	קעט	הצלת עוברים	קפח	ביעור חמץ	קצח
חכם שאסר	הסגת גבול	קע	דבר שלא בא לעולם	קפ	קריאת התורה	קפט	צער וטורח בקיום מצוות	קצט
פינוי קברים	כתיבת ספר תורה	קעא	שביית פועלים	קפא	הכנה משבת ליום חול	קצ	שירה חדשה	ק
טרחא דציבורא	אכילה לפני תקיעות	קעב						

רשימת השיעורים - שנה חמישית:

שמע כעונה	כבוד ת"ח ורבותיו	ריא	מלכויות	רכא	תאומי סיאם	רלא	שהחיינו על פרי חדש	רמא
הלעיסות ולרשע ימות	אמירה לנכרי	ריב	אין קטגור נעשה סגור	רכב	חרם דרבנו גרשום	רלב	קידוש במקום סעודה	רמב
חזרה בשבת	מראית עין	ריג	בין אדם לחבירו	רכג	אין שליו לדבר עבירה	רלג	אדם המזיק באדם	רמג
אסמנתא	ישמעאל ועשו	ריז	ברכת לישב בסוכה	רכד	נר חנוכה בבית הכנסת	רלד	כלי שנשתמש בו הדיוס	רמד
רשלנות ורפואה	תפילה וקהל בתעניות	רטו	גמרה של תורה	רכה	דברי חלומות	רלה	סעודת פורים	רמה
אורחים בסעודת החג	סיום מסכת	רטז	ספק בברכות הנהנין	רכז	הטבת חלום	רלז	שומר וזכור דיבור אחד	רמו
'תמימות' בחג השבועות	הלך אחר הנתבע	ריו	האכלת בעלי חיים	רכח	מצוה לקיים דברי המת	רלז	בורר בשבת לאלתר	רמז
להתברך בברכת כהנים	שעטנז	ריח	לא תחנם	רכט	תשלומין בתפילה	רלח	גניבת חמץ מצוה מהודרים	רמח
שכחה להדליק נר שבת	תפילת הדרך	ריט	עושה מעשה בראשית	רכ	כבוד מלכות	רלט	קניית חמץ לנכרי בפסח	רמט
מכונת אמת	הוי' דן לכף זכות	רכ	שבט ברכות	רל	מצוה שהזמן גרמא	רמ	כתיבה בחול המועד	רנ

רשימת השיעורים - שנה שישית:

מסורת באכילת בעלי חיים	מאסר - עונש או הגנה	רנט	בית המקדש השלישי	רסז	דיני ה'שן בהלכה	ערה	פרסומי ניסא	רפג
מוזיקה בזמן הזה	הוצאת דיבה	רס	חיוב הוצאות משפט	רסח	מכנים עצמא לפיקוח נפש	ערז	מכירת שחר עונש	רפד
מוזיקה בבין המצרים וספיה"ע רג	נישואין פיקטיביים	רסא	אידה מדעת	רסט	הכנסת אורחים	ערז	הרעת תנאי עבודה	רפה
מציל עצמו בממון חבריו	טיסת כהן מעל קברים	רסב	שילוח הקן	ער	ניחום אבלים	ערז	כניסה למקום עבודה זרה	רפו
דרכי האמור	עין הרע	רסג	עירוב תבשילין	ערב	איסור קללה	ערז	תבולת בע"מ	רפז
בחוקותיהם לא תלכו	סיסה ביום התענית	רסד	חיוב בדיני שמים	ערב	ברכת המפיל	רפז	ביטול אחר ביטול בשבת	רפח
אשרי מי שעלמו בתורה	מצות ישוב ארץ ישראל	רסה	נעילת הסנדל	ערז	ראשונים כמלאכים	רפא	נזקי רעש	רפט
ניגון בתפילה וברכת כהנים	זכר לחורבן	רסו	טילום בסוכות	ערז	בטחון והשתדלות	רפב	הדלקת חשמל בתורת נר	רצ

עו ל מ ו ת . לימוד בעיון

תכנית המיועדת למסירת שיעורים בקבוצות לימוד
מותר דפי מקורות במגוון סוגיות הלכתיות ובירורי מנהגים
לסיוע בחקמת שיעורים חדשים ולקבלת דפי עזר להכנת השיעור
לפרסומי ופנחחות, ניתן: 050-410-2399, info@olamot.net
פרטים נוספים באתר: www.olamot.net

מקומות בהם מתקיימים השיעורים - רשימה חלקית [רשימה מלאה מתפרסמת באתר]:

אלעד • אלפי מנשה • אפרת • בני ברק • בית גמליאל • ביתר • גבעת שמואל • גדרה • דימונה • חדרה • חיפה • טלו סיטון • טלמון • יבנה • ירושלים • כפר סבא • מודיעין • מעלה אדומים • מעלות • נתניה • פסגות • פתח תקוה • עינב • קרני שומרון • רחובות • רעננה • שעלבים • תל אביב • בסיסי צה"ל • תעשייה אירית • אוניברסיטאות

בלשמיור • הונג קונג • ונצואלה • ויהנסבורג • לונדון • לוס אנג'לס • לייקווד • מונטריאל • מיאמי • מכסיס • שי • ניו ג'רסי • ניו יורק • סאן פאולו • פריס • ציריך • שיקאגו